

CHARAKTERISTIKA DEMOGRAFICKÉHO, SOCIÁLNÍHO A EKONOMICKÉHO VÝVOJE JIHOMORAVSKÉHO KRAJE V LETECH 2000 – 2003

Úvod

Zpracovaný materiál předkládá komplexní pohled na demografický, sociální a ekonomický vývoj kraje od roku 2000, tedy od roku, kdy kraj v této podobě vznikl. Kraje byly zřízeny ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Tímto zákonem, který nabyl účinnosti 1. ledna 2000, bylo území České republiky rozděleno do 14 krajů.

Charakteristika vychází především z dat shromažďovaných Českým statistickým úřadem, jsou v ní však obsaženy rovněž poznatky ze statistických zjišťování, která jsou organizována jinými rezorty. V tomto rozsahu analýzy samozřejmě není možné se podrobně věnovat všem oblastem. Proto bychom chtěli upozornit na Statistickou ročenku Jihomoravského kraje 2004, která bude vydána ve 4. čtvrtletí letošního roku a bude obsahovat rozsáhlé údaje nejen o vývoji celého kraje v posledních letech, ale také mezikrajová a meziokresní srovnání a vybrané údaje o správních obvodech obcí s rozšířenou působností, městech a základní údaje i o jednotlivých obcích.

Jihomoravský kraj je podle platného zákonného ustanovení vymezen okresy Blansko, Brno – město, Brno – venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo a je rozdělen na 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, do kterých spadá celkem 647 obcí, z toho je 47 měst. Rozlohou 7 066 km² a počtem obyvatel 1 123 tisíce se řadí na čtvrté místo v republice. V obcích se statutem města žije více jak 63 % obyvatelstva. Hustota obyvatelstva dosahuje 159 osob na km², což je v mezikrajském srovnání po Hl. městě Praze a Moravskoslezském kraji třetí největší hustota (o 30 osob vyšší proti průměru za Českou republiku). Na vývoj počtu obyvatelstva v kraji dlouhodobě negativně působí snižující se porodnost a také skutečnost, že dlouhodobě počet zemřelých v kraji převyšuje počet narozených. Přirozený úbytek obyvatelstva se nestačil vyrovnávat saldem migrace. Přesto v posledních dvou letech jsou signály o změně trendu, do plodného období se dostaly ještě poslední silné ročníky z druhé poloviny sedmdesátých let a porodnost se mírně zvýšila a dokonce počet obyvatel v kraji se v roce 2003 meziročně zvýšil (naposledy se meziročně počet obyvatel v kraji zvýšil v roce 1994).

Poloha kraje je z geografického hlediska poměrně výhodná díky jeho postavení na historickém spojení mezi jihem a severem Evropy. V rámci EU kraj sousedí se Slovenskem a Rakouskem, v rámci republiky s krajem Jihočeským, Pardubickým, Olomouckým, Zlínským a Vysočinou. Různorodé přírodní podmínky v kraji mají samozřejmě vliv na způsob využívání krajiny a na způsob života v konkrétní lokalitě. Dominantní postavení v ekonomice kraje zaujímá zpracovatelský průmysl a také zemědělství s bohatou tradicí. Zemědělská výroba je orientována především na obiloviny a na cukrovku a zejména v jižních částech kraje na ovocnářství a vinohradnictví. Více jak 60 % rozlohy kraje tvoří zemědělská půda s vysokým podílem zornění (83 %), rozloha vinic v kraji představuje 90 % plochy vinic v celé České republice.

Jihomoravský kraj jako celek má relativně kvalitní ovzduší. Znečištění ovzduší, hluk a podobné nepříznivé vlivy jsou pouze lokálního charakteru, především u velkých průmyslových center. Z tohoto hlediska dosahují nepříznivých hodnot emise znečišťujících látek především na území okresů Brno - město a Brno – venkov. Podíl na znečištění má rovněž vzrůstající množství automobilů, zejména ve velkých městech. Nadále zůstává prioritním úkolem výstavba čistíček odpadních vod, odpovídajících požadavkům EU. Je to jedna z cest, jak zlepšit silné znečištění části vodních toků Moravy, Dyje a Svratky.

Jihomoravský kraj se řadí k regionům s výrazným ekonomickým potenciálem. Na hrubém domácím produktu České republiky se dlouhodobě podílí více jak jednou desetinou, v přepočtu na jednoho obyvatele kraje dosahuje regionální HDP téměř 222 tisíc Kč, což je v mezikrajském srovnání druhá nejvyšší hodnota za Hl. městem Prahou (535 tisíc Kč). Přesto dosažená výše regionálního HDP na obyvatele představuje pouze 94 % průměru za Českou republiku.

Registrovaná míra nezaměstnanosti (v roce 2003 to bylo více jak 11 %) řadí Jihomoravský kraj dlouhodobě mezi kraje s nejvyšší nezaměstnaností (11. místo mezi 14 kraji České republiky). Negativně se vyvíjí i nabídka volných pracovních míst - v roce 2003 připadlo na jedno volné místo v kraji 21 uchazečů, což je o 7 osob více proti průměru za Českou republiku a o téměř 9 osob více, než bylo v kraji evidováno v roce 2000.

Přirozeným spádovým centrem celé jižní Moravy je krajská metropole Brno, ležící na soutoku Svratky a Svitavy. V Brně žije třetina veškerého obyvatelstva kraje. Město s významným regionálním postavením, situované na křižovatce dálnic ve směru Praha, Vídeň, Bratislava a Olomouc, je střediskem tradičních mezinárodních výstav a veletrhů, které podtrhují jeho status rušného mezinárodního obchodního centra. Druhé největší město republiky má také značný nadregionální význam. Je jednak sídlem řady institucí celostátního významu, především soudnictví, ale i významným centrem kultury a vysokého školství.

Obyvatelstvo a jeho vývoj, domácnosti, bydlení

Ke konci roku 2003 žilo v Jihomoravském kraji 1 122 570 obyvatel, z toho bylo 51,5 % žen. Po osmi letech nepřetržitých ročních úbytků od roku 1995 se početní stav obyvatel kraje poprvé v roce 2003 zvýšil, a to o 778 osob, tj. o 0,1%. Přesto ve srovnání s rokem 2000 žije v kraji o 1,1 % (tj. o více jak 13 tisíc) osob méně, ve srovnání s rokem 1994 (kdy byl naposledy od sčítání v roce 1991 zaznamenán přírůstek obyvatel) dokonce o 19,4 tisíce osob méně. Na vývoj počtu obyvatel negativně dlouhodobě působí snižující se porodnost; zejména dramatický pokles živě narozených dětí v první polovině devadesátých let způsobil, že od roku 1994 do současnosti převyšuje počet zemřelých v kraji každoročně počet narozených. Negativní vývoj přirozeného salda obyvatelstva tak nestačil vyrovnávat přírůstek obyvatel kraje stěhováním – s výjimkou let 2001 a 2002 byl v kraji dlouhodobě vždy zaznamenávám kladný migrační přírůstek. Částečný vliv na vývoj počtu obyvatel má i metodická změna, ke které došlo po roce 2001. Do celkového počtu obyvatel jsou započítáváni i cizinci s dlouhodobým pobytem (nejen cizinci s trvalým pobytem, jak tomu bylo do roku 2000).

Vývoj vybraných demografických ukazatelů v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
	absolutně				
Stav obyvatel k 31. 12.	1 135 586	1 124 493	1 121 792	1 122 570	98,9
v tom: muži	550 476	544 962	543 427	544 425	98,9
ženy	585 110	579 531	578 365	578 145	98,8
Sňatky	6 053	5 602	5 628	5 441	89,9
Rozvody	2 915	3 102	3 110	3 193	109,5
Narození celkem	9 592	9 644	10 100	10 032	104,6
z toho mrtvě	25	18	33	25	100,0
Živě narození	9 567	9 626	10 067	10 007	104,6
v tom: muži	4 909	4 928	5 172	5 146	104,8
ženy	4 658	4 698	4 895	4 861	104,4
Potraty	4 505	4 297	4 131	4 153	92,2
z toho umělé přerušeni těhotenství	3 075	3 067	2 868	2 779	90,4
Zemřelí celkem	12 070	11 656	11 937	12 081	100,1
v tom: muži	6 077	5 762	5 986	5 986	98,5
ženy	5 993	5 894	5 951	6 095	101,7
	relativně				
Sňatky na 1 000 obyvatel	5,3	5,0	5,0	4,9	-0,4 ¹⁾
Rozvody na 1 000 obyvatel	2,6	2,8	2,8	2,8	0,3 ¹⁾
na 100 sňatků	48,2	55,4	55,3	58,7	10,5 ¹⁾
Živě narození na 1 000 obyvatel	8,4	8,5	9,0	8,9	0,5 ¹⁾
Potraty na 100 narozených	47,0	44,6	40,9	41,4	-5,6 ¹⁾
Zemřelí na 1 000 obyvatel	10,6	10,3	10,6	10,8	0,2 ¹⁾

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

Na celkovém úbytku počtu obyvatel v kraji od roku 2000 se téměř 95 % podílí úbytek obyvatel v okrese Brno – město. V absolutním vyjádření poklesl počet obyvatel Brna o 12,3 tisíc osob, tj. o 3,2 %. V meziokresním srovnání dále poklesl počet obyvatel v okresech Blansko (o 0,2 %), Břeclav (o 1,5 %) a Hodonín (o 1,7 %). Počet obyvatel v okresech Vyškov a Znojmo nedoznal významných změn, naopak výrazný nárůst počtu obyvatel byl evidován v okrese Brno – venkov, kde se zvýšil ve sledovaném období o 3,8 tisíc osob, tj. o 2,4 %. Celkový přírůstek obyvatel v okrese Brno – venkov byl zcela zabezpečen migračním přírůstkem, na kterém se nemalou měrou podílí stěhování z Brna – města (do určité míry to souvisí i se změnou životního stylu a hodnotových systémů vytvářející se bohatší vrstvy obyvatelstva). Jen v roce 2003 se do obcí okresu Brno – venkov vystěhovalo z Brna téměř 2 tisíce obyvatel, což představuje 44 % všech přistěhovalých do tohoto okresu.

Ve sledovaném období se v kraji snížil počet uzavřených sňatků, jejich počet poklesl v roce 2003 ve srovnání s rokem 2000 o 612, tj. o jednu desetinu. Naopak počet rozvodů zhruba o jednu desetinu vzrostl (o 278 rozvodů), rozvodový index (tj. počet rozvodů na 100 sňatků) se tak výrazně zvýšil z 48,2 v roce 2000 na 58,9 v roce 2003. I když vývoj v oblasti sňatečnosti a rozvodovosti částečně signalizuje určitou krizi rodiny, je zejména sňatečnost (mimo jiné) ovlivňována životním postojem mladých lidí (touha po nezávislosti, kariérní zájmy aj.). Vývoj sňatečnosti ale nekoresponduje zcela s vývojem porodnosti, neboť se stále zvyšuje podíl dětí narozených mimo manželství.

Relativně příznivě lze hodnotit změnu trendu v porodnosti. Z dlouhodobých časových řad od roku 1990 vyplývá, že nejméně dětí se na území kraje narodilo v roce 1999 (9 547 dětí). Od tohoto roku se ale počet živě narozených dětí zvyšuje, v roce 2002 to už bylo 10 067 dětí, v roce 2003 10 007 dětí. V souvislosti se zvyšujícím se průměrným věkem matky se do plodného období dostaly ještě poslední silné populační ročníky děvčat z druhé poloviny sedmdesátých let. Lze ovšem očekávat, že v následujících letech opět dojde ke snížení porodnosti (do plodného období se budou postupně dostávat slabší populační ročníky). Na tisíc obyvatel středního stavu se v roce 2003 živě narodilo 8,9 dětí, což je o 0,5 bodu více než v roce 2000. V kojenecké a novorozenecké úmrtnosti je Jihomoravský kraj na úrovni republikového průměru. I když se počet potratů ve sledovaném období výrazně snižoval (pokles o téměř 8 %), přesto zůstává počet potratů na 100 narozených relativně vysoký. Mimo manželství se v roce 2003 narodilo 23,5 % všech dětí (v roce 2000 to bylo jen 16,8 %).

Počet zemřelých v kraji se dlouhodobě pohybuje kolem 12 tisíc ročně, v roce 2003 zemřelo v kraji jen o 11 osob více než v roce 2000. V relativním vyjádření se počet zemřelých na tisíc obyvatel zvýšil z 10,6 osob v roce 2000 na 10,8 osob v roce 2003. Mezi nejčastější příčiny úmrtí v průběhu sledovaných let patří zhoubné novotvary (více jak čtvrtina všech úmrtí), cévní nemoci mozku (téměř 17 % úmrtí), infarkt myokardu (téměř 11 %) a ostatní formy ischemické choroby srdeční (téměř 10 %).

Stěhování v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Vnitřní stěhování	12 215	12 685	14 275	13 766	112,7
Přistěhovalí do kraje	4 935	5 534	8 296	11 332	229,6
z toho:					
z České republiky	4 111	4 082	4 981	4 651	113,1
ze Slovenské republiky	353	325	980	2 523	714,7
z ostatní ciziny	471	1 127	2 335	4 158	882,8
Vystěhovalí z kraje	4 135	6 998	9 127	8 480	205,1
z toho:					
do České republiky	3 954	4 694	5 814	5 222	132,1
do Slovenské republiky	59	1 376	1 918	1 835	31,1 x
do ostatní ciziny	122	928	1 395	1 423	11,7 x
Přírůstek (úbytek) stěhováním	800	-1 464	-831	2 852	356,5

Z časových řad od roku 1990 vyplývá, že s výjimkou let 2001 a 2002 byl ve všech letech zaznamenán v Jihomoravském kraji přírůstek obyvatelstva stěhováním. Dokonce v roce 2003 bylo saldo migrace za sledované období nejvyšší. Počet přistěhovalých od roku 2000 do roku 2003 se zvýšil o téměř 130 %, počet vystěhovalých o 105 %. Velmi výrazně se zvyšoval zejména podíl přistěhovalých z ciziny (ze 17 % v roce 2000 na 59 % v roce 2003), rovněž tak podíl vystěhovalých do ciziny (z 4,4 % v roce 2000 na 38,4 % v roce 2003). Roční objem vnitřního stěhování se v kraji pohyboval ve sledovaném období od 12,2 tisíc v roce 2000 do 14,3 tisíc v roce 2002.

Průměrný věk žijících obyvatel se zvýšil z 39,0 let v roce 2000 na 39,8 let v roce 2003. Ženy dosahují vyššího průměrného věku (41,4 let v roce 2003) než muži (38,0 let). Věková struktura obyvatelstva kraje je obecně charakterizována nepříznivým poklesem podílu dětské složky ve prospěch růstu podílu obyvatel v produktivním a poproduktivním věku. Obyvatelstvo ve věku 0 – 14 let činilo v roce 2003 15 % populace (v roce 2000 to bylo 16 %), obyvatelstvo ve věku 15 – 64 let 70,5 % populace (v roce 2000 to bylo 69,7 %) a obyvatelstvo ve věku 65 a více let dosahuje 14,5 % populace (v roce 2000 to bylo 14,3 %). V absolutním vyjádření poklesl počet dětí ve věku 0 – 14 let od roku 2000 do roku 2003 o 7,4 %, o 0,1 % se zvýšil počet osob ve věku 15 – 64 let a naopak o 0,1 % poklesl podíl osob ve věku 65 a více let. V souladu s výše uvedenými tendencemi se vyvíjí i tzv. index stárí (poměr počtu osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0 – 14 let), který se zvýšil z 89,7 na 96,7.

Podle zpracované projekce obyvatelstva do roku 2050 (bez vlivu migrace) poklesne počet obyvatel kraje o více jak jednu pětinu. Populace v kraji bude i nadále stárnout, výrazně se zvýší podíl obyvatel ve věku 65 a více let ze současných 14,5 % na téměř 34 %. V roce 2050 bude na 100 mladých do 14 let v kraji připadat 277 lidí starších 65 let (v roce 2003 to bylo necelých 97 osob). Do roku 2050 by se měl zvýšit pravděpodobný věk dožití mužů v Jihomoravském kraji o necelých 7 let a dosáhnout tak hodnoty 79,2 let. Ženám se prodlouží pravděpodobný věk dožití o necelých 6 let na 85,1 let v roce 2050. Z prognózy vyplývá, že muži dosáhnou v roce 2050 stejného věku, jako dosahovaly ženy v roce 2002.

Podle výsledků SLDB 2001 žilo k 1. 3. 2001 na území Jihomoravského kraje celkem 9,4 tisíc cizinců s trvalým či dlouhodobým pobytem, tj. 0,8 % z celkové počtu obyvatel. Cizinců s dlouhodobým pobytem bylo 5,1 tisíc, tj. téměř 55 % všech cizinců. Mezi cizinci převládali občané Slovenské republiky (29 %), Ukrajiny

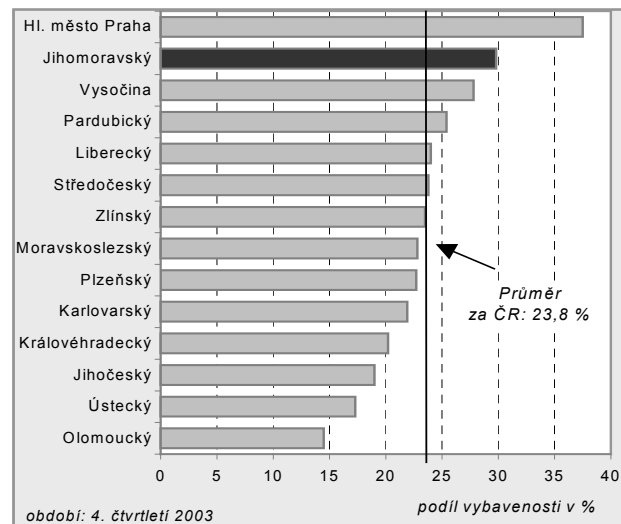
(15 %) a Vietnamu (13 %). Podle jiného zdroje – posledních dostupných údajů Ministerstva vnitra ČR – žilo ke konci roku 2003 na území Jihomoravského kraje 22,7 tisíc cizinců s trvalým či dlouhodobým pobytem, což je 9 % z celkového počtu cizinců žijících v České republice. Rostoucímu počtu cizinců na území kraje odpovídají i výše uvedené hlavní migrační tendence (významný růst přistěhovalých z ciziny).

Převážná část obyvatelstva kraje (96 %) se hlásí k české, moravské a slezské národnosti. Více jak 492 tisíc obyvatel se hlásí k náboženskému vyznání, z toho 90 % všech věřících se hlásí k Církvi římskokatolické. Dosaženým podílem věřících (44 %) je kraj vysoko nad republikovým průměrem (32 %). Výsledky SLDB 2001 také dokladují rostoucí vzdělanostní úroveň obyvatelstva – v kraji je 23,3 % obyvatel ve věku 15 a více let se základním vzděláním, 37 % s učňovským a středním bez maturity, 28,1 % se středním vzděláním s maturitou a 10,3 % obyvatel s vysokoškolským vzděláním. Dosaženým podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva se kraj řadí v mezikrajském srovnání na přední místo (vyšší podíl je jen v Hl. městě Praze – 18,8 %).

Na území kraje bylo podle výsledků SLDB 2001 zjištěno téměř 405 tisíc bytových domácností, ve kterých žilo 456 tisíc cenзовých domácností s průměrným počtem 2,46 osob. Téměř 90 % bytových domácností je tvořeno jednou cenзовou domácností (je to nejmenší společenství lidí bydlících v jednom bytě na základě jejich příbuzenských nebo jiných vztahů v rámci jedné hospodářské domácnosti). Úplných cenзовých rodin bylo téměř 260 tisíc s průměrnou velikostí 3,17 osob (z nich více jak 47 % jsou úplné cenзовé rodiny se závislými dětmi). Z dlouhodobého pohledu počet úplných cenзовých domácností klesá – naopak narůstá počet neúplných rodin (zejména se závislými dětmi), vícečlenných nerodinných domácností a domácností jednotlivců. Domácnosti jednotlivců tvoří z celkového počtu cenзовých domácností více jak 27 %.

Vybavenost domácností svědčí o růstu životní úrovně. Osobním automobilem byla v roce 2001 vybavena více jak polovina všech bytových domácností, z toho 6,5 % domácností bylo vybaveno dvěma a více automobily. Pevnou telefonní linkou byla vybavena téměř polovina všech bytových domácností, mobilním telefonem téměř 8 % domácností a více jak pětina všech domácností kombinací pevného a mobilního telefonu. Více jak 16 % domácností mělo možnost využívat rekreační objekt, z toho 10 % všech domácností mělo k dispozici vlastní rekreační objekt. Rovněž tak 16 % domácností bylo vybaveno osobním počítačem, z toho téměř 7 % všech domácností s připojením na internet.

Pořadí krajů podle výše podílu vybavenosti bytových domácností osobním počítačem

Podle posledních dostupných údajů z výběrových šetření provedených u obyvatelstva vyplývá, že v oblasti informační a komunikační technologie v domácnostech dochází v posledních letech k výraznému posunu. Z celkového počtu 409 tisíc domácností v Jihomoravském kraji ve 4. čtvrtletí 2003 bylo pevnou telefonní linkou vybaveno 273 tisíc domácností (téměř 67 %) a osobním počítačem 122 tisíc domácností (téměř 30 %), 76 tisíc domácností (téměř 19 %) bylo připojeno k internetu, z toho vysokorychlostně 16 tisíc domácností (téměř 4 % všech domácností). V mezikrajském srovnání je podíl vybavenosti bytových domácností pevnou telefonní linkou v Jihomoravském kraji třetí nejvyšší po Hlavním městě Praze (88 %) a Středočeském kraji (72,7 %) a podíl vybavenosti osobním počítačem druhý nejvyšší po Hlavním městě Praze, kde podíl dosahuje 37,5 %.

Domovní fond Jihomoravského kraje tvoří 237,5 tisíc domů, z toho je 86,4 % trvale obydlených. V trvale obydlených domech bylo k datu sčítání zjištěno 421,3 tisíc bytů, z nichž více jak 96 % bylo trvale obydlených. Celkový počet neobydlených bytů ať již v trvale obydlených či neobydlených domech dosahuje 49,5 tisíc bytů. Z dlouhodobého pohledu (od roku 1991) se jejich počet zvýšil zhruba o jednu polovinu. Nejčastějším důvodem neobydlenosti bytu je přechodná obydlenost (25 % všech případů). Z hlediska vlastnictví bytového fondu připadá největší podíl všech trvale obydlených bytů do vlastnictví soukromé fyzické osoby (53,2 % bytů), do vlastnictví obce a státu (18,3 % bytů) a do vlastnictví stavebních bytových družstev (20,5 % bytů). Více jak 50 % trvale obydlených bytů v kraji připadá na rodinné domy. Zhruba čtvrtina všech bytů byla postavena nebo zrekonstruována v posledních dvaceti letech, průměrné stáří trvale obydleného bytu je 40,8 let. Z hlediska stáří patří bytový fond kraje k těm mladším (v osmi krajích ČR je průměrné stáří bytů vyšší, průměr za ČR činí 41,2 let). Za posledních deset let se zlepšilo technické

vybavení bytů – ať již vodovodem a základním hygienickým vybavením, tak napojením na kanalizaci a především napojením na plyn. Dosaženým podílem napojení trvale obydlených bytů na plyn ze sítě ve výši 82,1 % se Jihomoravský kraj řadí na první místo v mezikrajském srovnání (průměr za ČR činí dle výsledků SLDB 2001 63,5 %). Zvětšila se průměrná obytná plocha bytu ze 47,5 m² v roce 1991 na 51,8 m² v roce 2001, snížil se počet osob na jeden byt z 2,87 na 2,76 osob, zvýšil se počet obytných místností ve velikosti 8 m² a větších na jeden byt z 2,80 na 2,85, snížil se počet osob na jednu místnost z 1,02 na 0,97 osoby. Obytná plocha na jednu osobu vzrostla z 16,5 m² na 18,7 m². Zvýšil se podíl bytů I. kategorie ze 70,2 % na 90,6 % a výrazně poklesl podíl bytů III. a IV. kategorie z 10,4 % na 3,3 %. Relativní ukazatele úrovně bydlení jsou vyšší u rodinných domů a také v bytech, ve kterých bydlí jedna cenzová domácnost.

Zaměstnanost a mzdy

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tvořící pracovní sílu, jsou osoby patnáctileté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané a nezaměstnané. Z výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) vyplývá, že pracovní potenciál kraje, který byl v roce 2000 tvořen 568,3 tisíci obyvatel, se do roku 2003 snížil o 14,7 tisíc obyvatel, tj. o 2,6 %. Souvisí to s úbytkem obyvatelstva celkem a s nárůstem počtu ekonomicky neaktivních obyvatel kraje. Podíl ekonomicky aktivních žen z celkového počtu ekonomicky aktivních byl v letech 2000 – 2003 konstantní a pohyboval se kolem 44 %, zatímco v celkové populaci ženy tvoří 51,5%. Počet ekonomicky neaktivních obyvatel ve věku 15 a více let, tj. důchodců, studentů a ostatních vzrostl v letech 2000 – 2003 o 14,2 tisíc (tj. o 3,7 %) na 398,3 tisíc a jejich struktura se zásadně neměnila. Je mezi nimi nejvíce důchodců, i když se jejich podíl ve sledovaném období snížil z 65,9 % v roce 2000 na 62,8 % v roce 2003.

Vývoj ekonomické aktivity (dle VŠPS) a průměrných mezd v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (v tis. osob)	952,4	947,8	948,9	951,9	99,9
v tom:					
ekonomicky aktivní (pracovní síla) (v tis. sob)	568,3	555,4	551,0	553,6	97,4
v tom:					
zaměstnaní v NH (v tis. osob)	521,3	507,9	509,1	509,1	97,7
nezaměstnaní (v tis. sob)	47,1	47,5	41,9	44,5	94,5
ekonomicky neaktivní (v tis. osob)	384,1	392,4	397,9	398,3	103,7
Míra ekonomické aktivity podle věkových skupin a vzdělání (v %) celkem	59,7	58,6	58,1	58,2	-1,5 ¹⁾
z toho ve věku:					
15 - 19 let	13,5	8,9	7,5	4,9	-8,6 ¹⁾
20 - 24 let	72,9	68,5	64,1	65,8	-7,1 ¹⁾
25 - 29 let	82,7	78,9	78,7	78,0	-4,7 ¹⁾
30 - 34 let	88,2	86,4	84,8	85,5	-2,7 ¹⁾
35 - 39 let	91,8	93,0	91,4	91,7	-0,1 ¹⁾
40 - 44 let	93,6	95,0	93,6	91,4	-2,2 ¹⁾
45 - 49 let	91,5	91,4	92,4	93,1	1,6 ¹⁾
50 - 54 let	83,7	85,5	86,1	86,6	2,9 ¹⁾
55 - 59 let	51,1	52,9	52,7	56,8	5,7 ¹⁾
60 - 64 let	18,6	17,5	23,8	22,4	3,8 ¹⁾
65 a více let	3,5	3,1	3,3	3,8	0,3 ¹⁾
vzdělání:					
základní a bez vzdělání	22,8	21,8	20,8	20,8	-2,0 ¹⁾
střední bez maturity	69,8	69,7	69,0	68,3	-1,5 ¹⁾
střední s maturitou	70,7	67,6	64,8	65,3	-5,4 ¹⁾
vysokoškolské	77,4	79,4	78,4	77,8	0,4 ¹⁾
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance v Kč	12 534	13 619	14 066	15 193	121,2

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

Míra ekonomické aktivity, vyjadřující podíl pracovní síly na počtu všech osob starších 15 let, klesla z hodnoty 59,7 % v roce 2000 na hodnotu 58,2 % v roce 2003. Příčinou je stárnutí obyvatelstva. Spolu s prodlužující se střední délkou života a velmi nízkou porodností se potenciální zdroje pracovních sil postupně snižují.

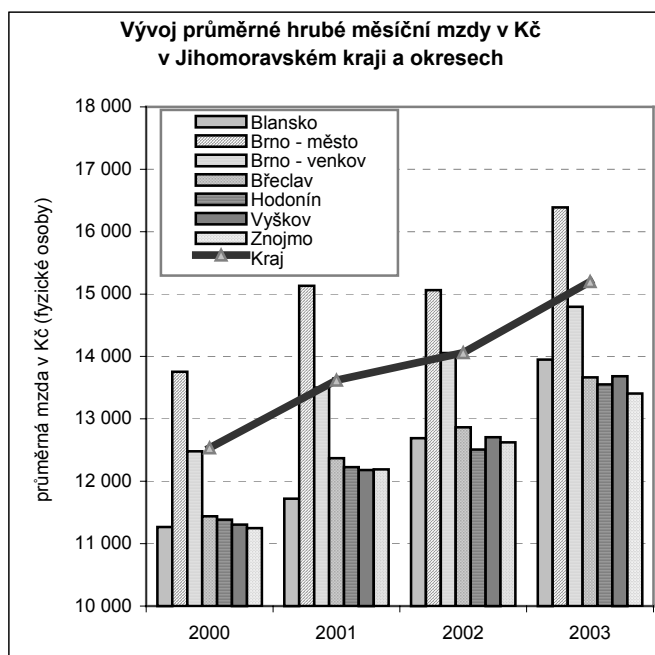
Nejvýraznější snížení míry ekonomické aktivity nastalo ve věkové kategorii 15 – 19 let. Zatímco v roce 2000 bylo disponibilní pracovní silou více než 13 % takto mladých lidí, v roce 2003 pouze necelých 5 %. Tento vývoj svědčí o tom, že mladí stále více preferují studium před nástupem do zaměstnání. Míra ekonomické aktivity ve sledovaném období klesala postupně ve věkových kategoriích až do 44 let věku, ve vyšších věkových kategoriích od 45 let věku mírně narůstala, nejvíce ve věkové skupině 50 – 59 let (nárůst o téměř 6 procentních bodů). Nesnižovala se ani míra ekonomické aktivity nejstarší věkové skupiny obyvatelstva ve věku 65 a více let – jestliže v roce 2000 bylo z 1000 seniorů 35 ekonomicky aktivních, v roce 2003 jich bylo 38.

Z hlediska vzdělání je nejvyšší míra aktivity u vysokoškoláků (77,8 % v roce 2003), od roku 2000 vzrostla o 0,4 procentního bodu. Míra ekonomické aktivity obecně klesá s klesajícím stupněm vzdělání: u obyvatel se základním vzděláním nebo bez vzdělání se pohybuje kolem 20 % a lze předpokládat, že bude nadále klesat, neboť populace se základním vzděláním obecně ubývá a postupně se posunuje do vyšších věkových skupin, do kategorie důchodců, tj. ekonomicky neaktivních obyvatel. Při sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 byla zjišťována také ekonomická aktivita cizinců. Cizinci, tj. osoby, které při sčítání uvedly jiné státní občanství než České republiky nebo v případě dvojího státního občanství ani jedno nebylo ČR, tvořili v rámci populace našeho kraje 0,8 %, podíl na počtu ekonomicky aktivních však měli 1,1 %. S tím souvisí míra ekonomické aktivity, která byla ke dni sčítání u populace celkem 60,0 %, ale u cizinců dosáhla výše 71,5 %. Vysoká míra ekonomické aktivity cizinců (s trvalým nebo dlouhodobým pobytem) byla tedy o 11,5 procentních bodů vyšší než u obyvatel kraje celkem a svědčí o tom, že cizinci jsou většinou osoby v produktivním věku s povolením k zaměstnání nebo osoby provozující pracovní činnost na základě živnostenského oprávnění a registrace v obchodním rejstříku.

Počet osob s jediným nebo hlavním zaměstnáním, tj. osob zaměstnaných v národním hospodářství (zahrnující i ozbrojené složky) činil v roce 2000 521,3 tisíc, v roce 2001 klesl počet zaměstnaných na historicky nejnižší úroveň dokonce za posledních šest let, a to na 507,9 tisíc osob, tj. meziroční snížení o 2,6 % (o 13,4 tisíc). V letech 2002 a 2003 se počet zaměstnaných v národním hospodářství mírně zvýšil na 509,1 tisíc osob.

Podle odvětví národního hospodářství více jak jedna čtvrtina všech zaměstnaných pracuje ve zpracovatelském průmyslu. V roce 2000 se jednalo o 142 tisíc osob, jejich počet klesal až do roku 2002, kdy zaznamenal za posledních šest let nejnižší počet (136,3 tisíc osob). V roce 2003 bylo ve zpracovatelském průmyslu zaměstnáno celkem 139,2 tisíc osob, tj. o 2,8 tisíc osob (o 2 %) méně než v roce 2000. Ve sledovaném období významně klesal počet zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybolovu (pokles o 5,4 tisíc osob, tj. o téměř jednu pětinu), ve školství (pokles o 5,2 tisíc osob, tj. o více jak 12 %), v peněžnictví a pojišťovnictví (pokles o 2,3 tisíce osob, tj. o více jak jednu pětinu) a ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení (pokles o 4,7 tisíc osob, tj. o 12 %). Naopak relativně nejvíce se zvýšil počet zaměstnaných v dopravě, skladování a telekomunikacích (nárůst o 5,9 tisíc osob, tj. o téměř 19 %), ve výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a vody (nárůst o 0,7 tisíc osob, tj. o 9 %) a v ostatních veřejných, sociálních a osobních službách (nárůst o 1,1 tisíc osob, tj. o více jak 6 %). Po zpracovatelském průmyslu druhý největší podíl na celkovém počtu zaměstnaných má obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží, počet zaměstnaných se v tomto odvětví pohybuje kolem 70 tisíc a činí zhruba 13 % všech zaměstnaných v kraji, další významný podíl má stavebnictví, ve kterém v roce 2003 pracovalo téměř 50 tisíc osob, tj. zhruba desetina všech zaměstnaných.

Z hlediska postavení v zaměstnání tvoří drtivou většinu zaměstnaných zaměstnanci (82 %), více než jedna desetina jsou pracující na vlastní účet a zbytek tvoří zaměstnavatelé, pomáhající rodinní příslušníci a členové produkčních družstev. Nejpočetnější skupinu zaměstnaných tvoří techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci (114 tisíc osob, tj. 22 % všech zaměstnaných) a řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři (téměř 105 tisíc, tj. 21 %). Pokud jde o vzdělání, nejčastěji bylo uvedeno střední bez maturity (42 % zaměstnaných) a střední s maturitou (35 % zaměstnaných).

Průměrné měsíční mzdy zaměstnanců jsou zpracovávány v podnikatelské sféře za ekonomické subjekty s 20 a více zaměstnanci, v peněžnictví, pojišťovnictví a nepodnikatelské sféře bez ohledu na počet zaměstnanců. Územní třídění je provedeno podle sídla vykazujícího ekonomického subjektu - tzv. podniková metoda. Do odvětví (OKEČ) jsou údaje zařazovány podle převažující činnosti podniku. Ve sledovaném čtyřletém období se průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců kraje (na fyzické osoby) zvýšila o 21,2 % při průměrném ročním tempu růstu o 6,6 % a v roce 2003 dosáhla výše 15 193 Kč. Nejlépe placeni byli zaměstnanci podniků, zabývajících se zpracováním dat a souvisejícími činnostmi (činnosti v oblasti výpočetní techniky), kteří si v roce 2003 vydělali v průměru 30 797 Kč hrubého měsíčně a zaměstnanci z oblasti finančního zprostředkování – pojišťovnictví a penzijního financování kromě povinného sociálního zabezpečení (30 771 Kč). Na druhé straně zaměstnanci v oděvním průmyslu

a v úpravě usní a výrobě brašnářských výrobků nedosáhli v roce 2003 ani na 9 000 Kč hrubého a jejich průměrná mzda 8 745 Kč byla pouze o 2 045 Kč vyšší než minimální mzda stanovená v lednu 2004. Pokud jde o mzdový vývoj podle hlavních odvětví hospodářství, největší skok ve sledovaném období od roku 2000 nastal v relativním vyjádření v odvětví zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti (nárůst o téměř 42 %), ve vzdělávání (nárůst o téměř 37 %) a ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení (nárůst o téměř 34 %). Nejpomaleji rostly mzdy v zemědělství a dopravě. Zaměstnanci Jihomoravského kraje pobírali v roce 2003 zhruba 90 % průměrné hrubé měsíční mzdy v České republice, která činila 16 920 Kč. V porovnání 14 krajů se jedná o šestou nejvyšší mzdu. Z hlediska okresního členění si v roce 2003 nejvíce vydělali zaměstnanci firem sídlících v okrese Brno - město (16 383 Kč) a bylo to o 19,1 % více než v roce 2000. Největší mzdový nárůst ve čtyřletém období zaznamenali zaměstnanci v okrese Blansko, a to o 23,8 % na 13 950 Kč, tj. třetí nejvyšší mzdu v kraji. Druhou nejvyšší průměrnou mzdu měli zaměstnanci okrese Brno – venkov, a to 14 789 Kč, i když jejich mzda rostla v kraji ve sledovaném období nejpomaleji (nárůst o 18,5 %). Nejméně platily firmy zaměstnancům v okrese Znojmo (nárůst o 19,1 % představoval v roce 2003 mzdu 13 394 Kč).

Z výběrového zjišťování o peněžních a naturálních příjmech za rok 2002 – Mikrocensus 2002, které Český statistický úřad uskutečnil v březnu 2003 vyplynulo, že celkový (včetně naturálních příjmů) čistý roční příjem jednoho člena domácnosti v našem kraji činil 88 573 Kč a při porovnání 14 krajů republiky zaujímal až 8. místo. Tato hodnota je o 5 648 Kč nižší než činí průměr za Českou republiku a o 41 874 Kč nižší než v Praze, kde byl čistý příjem člena domácnosti 130 447 Kč. Stotisícová hranice byla překročena ještě pouze ve Středočeském kraji. V Jihomoravském kraji žilo 18,4 tisíce domácností (tj. 4,2 % domácností) s čistými příjmy pod životním minimem. Z pohledu tohoto ukazatele (republikový průměr činí 3,3 % domácností) patří kraj k regionům s vyšším podílem chudých domácností, hůře jsou na tom již jen kraje Karlovarský, Zlínský, Ústecký a Moravskoslezský.

Nezaměstnanost

Bilance nezaměstnanosti od vzniku kraje od roku 2000 není příznivou bilancí, neboť registrovaná míra nezaměstnanosti řadila Jihomoravský kraj po celé hodnocené období, tj. do konce roku 2003 na 11. místo mezi 14 kraji ČR. Vyšší míra nezaměstnanosti po celé sledované období byla už jen v Ústeckém, Moravskoslezském a Olomouckém kraji. Za velmi negativní lze považovat tu skutečnost, že nezaměstnanost se nedařilo snižovat.

Problematika vysoké míry nezaměstnanosti spočívá v tom, že řada tradičních podniků v regionu ve výrobní sféře byla v 90. letech privatizována nebo transformována na menší podniky, které později zkrachovaly nebo podstatně snížily počet zaměstnanců a nově vytvořená pracovní místa mezeru na pracovním trhu prozatím nepokryla. Ke snižování nezaměstnanosti nedochází ani při relativně příznivém nastartování změny trendu ve vývoji ekonomiky – i nadále přetrvávají strukturální problémy trhu práce.

Zvyšování počtu lidí bez práce v ekonomice znamená nejen nižší kupní sílu těch, kteří o práci přišli, ale také nižší ochotu utrácet ze strany těch, jimž riziko ztráty zaměstnání hrozí. Nižší kupní síla vede k omezení výkonu ekonomiky. Dále tu byl ekonomický tlak (a stále bude) na růst produktivity práce, který zvyšoval nároky na kvalifikaci a přizpůsobivost nejen stávajících, ale i nově přijímaných zaměstnanců. Mimoto svou roli hraje obtížnost časově náročného dojíždění za prací, které je umocněno téměř nemožností se za prací stěhovat, protože trh s byty nefunguje.

Zatímco v roce 2000 dosáhla registrovaná míra nezaměstnanosti v kraji 9,35 %, tak o tři roky později, tj. v roce 2003 už to bylo 11,45 %. V evidenci úřadů práce v Jihomoravském kraji bylo na konci roku 2003 oproti roku 2000 o 21,2 % (o téměř 11,5 tisíce) uchazečů o zaměstnání více.

Vývoj nezaměstnanosti v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

(dle údajů úřadů práce k 31. 12.)

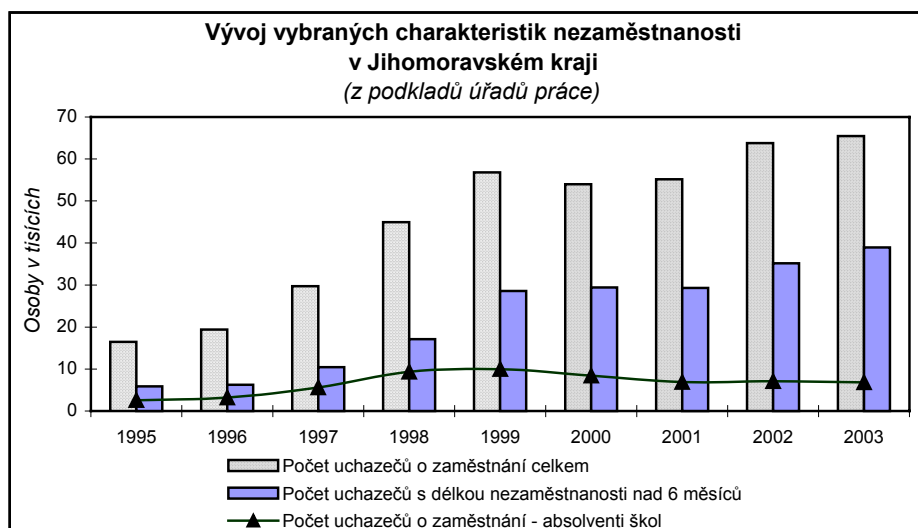
	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Neumístění uchazeči o zaměstnání celkem	54 003	55 139	63 777	65 454	121,2
z toho:					
ženy	27 411	27 721	31 819	32 719	119,4
absolventi škol a mladiství	8 432	6 910	7 090	6 831	81,0
občané se změněnou pracovní schopností (ZPS)	8 031	8 201	9 059	9 480	118,0
Uchazeči o zaměstnání pobírající příspěvek před nástupem do zaměstnání	20 494	21 292	24 991	22 828	111,4
Volná pracovní místa	4 396	3 720	2 905	3 128	71,2
z toho:					
pro občany se ZPS	151	236	122	152	100,7
Registrovaná míra nezaměstnanosti v %	9,35	9,73	11,20	11,45	2,10 ¹⁾
Počet uchazečů na 1 volné pracovní místo	12,28	14,82	21,95	20,93	170,4

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

V letech 2000 až 2002 se zvyšoval počet nezaměstnaných pobírajících příspěvek před nástupem do zaměstnání, v roce 2002 činil jejich počet téměř 25 tisíc, tj. 39 % všech uchazečů. V roce 2003 ale poklesl jejich počet na 22,8 tisíc uchazečů, jejich podíl z celkového počtu uchazečů ve výši 34,9 % je nejnižší za posledních deset let. Při podrobnější analýze údajů o počtu neumístěných uchazečů a počtu nezaměstnaných, kteří pobírali příspěvek před nástupem do zaměstnání vyplývá, že přibývali dlouhodobě nezaměstnaní, tj. osoby, které byly bez práce déle než půl roku a již neměly na výplatu podpory z úřadu práce nárok. Dlouhodobě tato skupina nezaměstnaných uchazečů tvoří více jak polovinu všech nezaměstnaných v kraji, jen v průběhu roku 2003 vzrostl počet těchto uchazečů o téměř 11 % (o 3,8 tisíc) a jejich podíl na celkovém počtu uchazečů se za poslední tři roky zvýšil z 35,7 % (stav k 31. 12. 2000) na 59,5 % (stav k 31. 12. 2003).

Nezaměstnané ženy hledaly uplatnění na trhu práce velmi obtížně. Jestliže v roce 2000 v kraji hledalo zaměstnání přes 27,4 tisíc žen, tak v roce 2003 to bylo už 32,7 tisíc žen, tj. nárůst zhruba o jednu pětinu. Míra nezaměstnanosti žen je podstatně vyšší – ke konci roku 2003 činila v kraji 12,9 %, zatímco u mužů byla jen 10,3 %. Mezi problematické skupiny uchazečů z hlediska trhu práce patří také občané se změněnou pracovní schopností, jejichž podíl na celkovém počtu uchazečů dosahuje ve sledovaném období více jak 14 %. Jejich počet se od roku 2000 do roku 2003 zvýšil o 18 %, tj. o 1 499 osob.

Naopak pozitivně lze hodnotit skutečnost, že absolventi škol, jejichž mínusem je snad jen chybějící praxe, začali být úspěšnější při uplatnění na trhu práce (úřady práce poskytují pro získání praxe absolventů dotace zaměstnavatelům). Počet nezaměstnaných absolventů škol v roce 2003 ve srovnání s rokem 2000 poklesl téměř o pětinu, tj. o 1 601 absolventů. Jejich podíl na celkovém počtu uchazečů se snížil z 15,6 % v roce 2000 na 10,4 % v roce 2003.

Alarmující je fakt, že s růstem počtu lidí bez práce klesal od roku 2000 do roku 2002 počet volných pracovních míst. V roce 2003 se pokles zastavil, úřady práce nabízely ve srovnání s rokem 2002 o 223 volných míst více, přesto byla celková nabídka volných míst v kraji v roce 2003 nižší proti roku 2000 téměř o 30 %. Na jedno volné místo připadlo v roce 2003 téměř 21 uchazečů (v roce 2000 to bylo 12 uchazečů).

Územní rozdíly v míře nezaměstnanosti a počtu uchazečů na jedno volné místo v okresech Jihomoravského kraje jsou tak významné, že jsou doloženy níže uvedenou tabulkou.

Vývoj nezaměstnanosti v okresech Jihomoravského kraje v letech 2000 až 2003

(dle údajů úřadů práce k 31. 12.)

Kraj, okresy	Registrovaná míra nezaměstnanosti v %					Počet uchazečů na 1 volné pracovní místo			
	2000	2001	2002	2003	rozdíl 2003 - 2000 v bodech	2000	2001	2002	2003
Jihomoravský kraj	9,35	9,73	11,20	11,45	2,10	12,28	14,82	21,95	20,93
Blansko	6,98	7,39	8,88	9,52	2,54	3,15	7,27	9,95	8,53
Brno - město	7,89	8,59	10,04	10,87	2,98	12,63	11,92	25,44	25,92
Brno - venkov	6,67	7,23	8,72	8,64	1,97	14,06	14,00	10,90	18,14
Břeclav	10,08	10,42	11,82	11,65	1,57	16,70	22,03	42,70	29,33
Hodonín	14,13	13,81	15,42	15,80	1,67	32,09	20,56	26,99	22,04
Vyškov	9,43	8,94	9,64	10,47	1,04	7,09	19,26	33,93	42,07
Znojmo	12,99	13,53	15,52	13,70	0,71	27,03	21,88	30,53	19,04

Dlouhodobě nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazují jižní okresy kraje – Hodonín, Břeclav a Znojmo. Zejména v mikroregionech Hrušovansko, Vranovsko, Velká nad Veličkou, Hodonín a také Mikulovsko se míra nezaměstnanosti pohybuje vysoko nad krajským průměrem (od 15 do téměř 22 %). Na vysoké nezaměstnanosti se v těchto regionech podílí zejména negativní dopad redukce zpracovatelských kapacit potravinářského průmyslu, sezónní charakter trhu práce a v nemalé míře také chybějící expresní silniční spojení s Vídní.

**Vybrané ukazatele nezaměstnanosti v Jihomoravském kraji
v letech 2000 až 2003 podle výběrového šetření pracovních
sil (VŠPS)**

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000 (¹) rozdíl v bodech)
Počet nezaměstnaných celkem v tis.	47,1	47,5	41,9	44,5	94,5
z toho ženy	25,7	24,8	20,8	24,1	93,8
Nezaměstnaní ve věku 15-29 let v tis.	18,3	19,1	17,2	18,4	100,5
Obecná míra nezaměstnanosti v %	8,3	8,5	7,6	8,0	-0,3 ¹⁾
z toho ženy	10,2	10,0	8,6	9,9	-0,3 ¹⁾

Podle údajů výběrového šetření pracovních sil – VŠPS (na základě rozdílných výsledků obou způsobů zjišťování) je možné odvodit, že někteří registrovaní nezaměstnaní na úřadech práce jsou ekonomicky aktivní v tzv. šedé ekonomice, neboť počet nezaměstnaných, vypočtený na základě VŠPS v roce 2003 oproti roku 2000 klesl téměř o 2,6 tisíc osob, tj. o 5,5 %. Rovněž tak (na rozdíl od evidence úřadů práce) klesla obecná míra nezaměstnanosti v roce 2003 oproti roku 2000 o 0,3 procentního bodu. Stejný rozdíl (pokles

o 0,3 bodu) byl u nezaměstnaných žen. Obecná míra nezaměstnanosti se zjišťuje podle metodiky Mezinárodní organizace práce (ILO) a požadavků Eurostatu a za nezaměstnané považují pouze ty osoby, které ve zkoumaném období neměly žádné zaměstnání, neodpracovaly ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu a aktivně hledaly práci, do které byly schopny nastoupit nejpozději do dvou týdnů.

Podle výsledků VŠPS jsou dlouhodobě nejpočetnější skupinou z hlediska věkové struktury nezaměstnaní ve věku 20 – 24 let, z celkového počtu nezaměstnaných v kraji tvoří téměř čtvrtinu (v evidenci úřadů práce představují tito uchazeči o zaměstnání téměř 19 %). Z hlediska vzdělání tvoří dle VŠPS nejpočetnější skupinu nezaměstnaní se středním vzděláním bez maturity (více jak 53 % nezaměstnaných), dále se středním vzděláním s maturitou (více jak 23 % nezaměstnaných) a se základním vzděláním či bez vzdělání (tato skupina představuje téměř pětinu všech nezaměstnaných). Nejnižší podíl tvoří nezaměstnaní s vysokoškolským vzděláním (v roce 2003 to byly 4 %).

VÝSLEDKY EKONOMICKÉ ZÁKLADNY KRAJE

Vývoj národohospodářských ukazatelů

Celková výkonnost ekonomiky kraje je měřena pomocí souhrnných ukazatelů (hrubá přidaná hodnota, hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, disponibilní důchod domácností). Na hrubém domácím produktu vytvořeném v České republice se v roce 2002 Jihomoravský kraj podílel 10,3 % (v běžných cenách). V přepočtu na 1 obyvatele dosahuje HDP v kraji 221,6 tis. Kč, což představuje 93,6 % průměru ČR a zhruba 60 % průměru všech 25 zemí sdružených v Evropské unii. Mezi kraji České republiky zaujímá Jihomoravský kraj v tvorbě HDP na jednoho obyvatele hned druhé místo za Hlavním městem Prahou.

Vývoj regionálních makroekonomických ukazatelů v Jihomoravském kraji v letech 1999 až 2002

	Měrná jednotka	1999	2000	2001	2002	Index 2002/1999
Hrubá přidaná hodnota v základních cenách	mil. Kč	190 096	199 171	213 668	229 916	120,9
Hrubý domácí produkt v tržních cenách	mil. Kč	205 955	216 334	231 891	248 763	120,8
Podíl kraje na HDP České republiky (ČR = 100)	%	10,1	10,1	10,0	10,3	0,2 ¹⁾
Vývoj HDP (stálé ceny 1995, min. rok = 100)	%	99,2	103,3	102,4	104,5	x
Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele	Kč	181 045	190 319	205 767	221 564	122,4
	EURO	4 908	5 346	6 040	7 193	146,5
	PPS	11 626	12 169	12 808	13 956	120,0
Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele, ČR = 100	%	91,2	90,9	90,9	93,6	2,4 ¹⁾
Tvorba hrubého fixního kapitálu	mil. Kč	58 075	56 936	55 027	56 313	97,0
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele	Kč	51 051	50 090	48 827	50 156	98,2
THFK na 1 obyvatele, ČR = 100	%	95,3	86,5	78,2	79,5	-15,8 ¹⁾
Disponibilní důchod na 1 obyvatele, ČR = 100	%	95,0	95,2	95,7	97,0	2,0 ¹⁾

^{1/} rozdíl 2002 - 1999 v bodech

Podíl Jihomoravského kraje na celkové tvorbě hrubého fixního kapitálu České republiky v roce 2002 dosáhl 8,8 %, což je třetí nejvyšší krajský podíl, ovšem v přepočtu na jednoho obyvatele v kraji představuje pouze 79,5 % republikového průměru (sedmý v pořadí krajů).

Podle hlavních sfér hospodářství se na tvorbě hrubého domácího produktu v kraji nejvýrazněji podílí terciární sféra (obchod, služby, peněžnictví, správa, vzdělávání, zdravotnictví a ostatní) – podíl této sféry je téměř 59 %, sekundární sféra (průmysl a stavebnictví) se podílí 37 % a primární sféra (zemědělství, lesnictví, rybolov) vytváří necelé 4 %. V třídění podle hlavních odvětví se na tvorbě hrubého domácího produktu nejvíce (zhruba jednou čtvrtinou) podílí zpracovatelský průmysl a dále obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží (zhruba 16 %).

Regionální čistý disponibilní důchod domácností dosáhl v roce 2002 v Jihomoravském kraji 135,8 mld Kč, ve srovnání s rokem 1999 se zvýšil o více jak 20 mld Kč, tj. o 17,3 %. Dosažené tempo růstu je v mezikrajském srovnání druhý nejvyšší za Hlavním městem Prahou.

Organizační struktura hospodářství

V Registru ekonomických subjektů bylo k 31.12.2003 evidováno 251,2 tisíc subjektů se sídlem v Jihomoravském kraji. Na celkovém počtu subjektů v celostátním registru se kraj podílí více jak 11 %. Téměř 43 % všech subjektů v kraji je registrováno v Brně – městě. Dlouhodobě více jak 80 % registru tvoří fyzické osoby. Nejvýznamnější část z nich tvoří fyzické osoby podnikající podle živnostenského zákona (v roce 2003 jich bylo 175,8 tis. osob), jejich počet vzrostl ve srovnání s rokem 2000 o 14 %. Z právnických osob pak tvoří nejsilnější skupinu obchodní společnosti (29,2 tis. subjektů), z nichž více jak 90 % tvoří společnosti s ručením omezeným.

Vývoj počtu ekonomických subjektů v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

(stav k 31.12.)

	2000	2001	2002	2003	Struktura v %		Index 2003/2000
					2000	2003	
Počet registrovaných subjektů celkem	221 294	231 492	238 702	251 194	100,0	100,0	113,5
v tom:							
právnícké osoby	40 872	43 038	44 702	48 995	18,5	19,5	119,9
z toho:							
obchodní společnosti celkem	25 785	27 081	27 676	29 197	11,7	11,6	113,2
z toho akciové společnosti	1 675	1 787	1 812	1 969	0,8	0,8	117,6
družstva	957	1 034	1 086	1 402	0,4	0,6	146,5
státní podniky	110	110	103	97	0,0	0,0	88,2
ostatní právnické osoby	14 020	14 813	15 837	18 299	6,3	7,3	130,5
fyzické osoby	180 422	188 454	194 000	202 199	81,5	80,5	112,1
v tom:							
soukromí podnikatelé - živnostníci	153 900	162 201	167 874	175 784	69,5	70,0	114,2
samostatně hospodařící rolníci	14 246	13 949	13 729	13 763	6,4	5,5	96,6
ostatní fyzické osoby	12 276	12 304	12 397	12 652	5,5	5,0	103,1

Po bouřlivém vývoji na počátku 90. let se situace v organizační struktuře národního hospodářství již značně uklidnila. Přesto však neustále narůstají počty registrovaných subjektů prakticky všech typů s výjimkou státních podniků (jejichž počet se dlouhodobě neustále snižuje) a samostatně hospodařících rolníků, jejichž počet poklesl proti roku 2000 o více jak 3 %. V souladu se zemědělským charakterem Jižní Moravy však i nadále zůstává jejich podíl na celkovém počtu soukromých zemědělců v České republice nejvyšší – v roce 2003 činil téměř 14 %, druhý nejvyšší podíl má kraj Středočeský (12 %). Nárůst všech ostatních typů subjektů podle právní formy je však částečně ovlivněn tím, že jsou zapisovány neustále nové subjekty, zatímco k rušení v takové míře nedochází. Toto se týká zejména podnikatelů – fyzických osob, kde podle průzkumů skutečně vykonává podnikatelskou činnost jako hlavní zaměstnání jen zhruba třetina registrovaných osob.

Odvětvová struktura registrovaných subjektů je samozřejmě ovlivněna především strukturou podnikatelů – fyzických osob. Ti se zaměřují především na obchod, opravy spotřebního zboží (v registru je téměř 67 tisíc subjektů s touto převažující činností, tj. 26,6 % všech subjektů). Dále 51,5 tisíc subjektů (20,5 %) zajišťuje služby převážně pro podniky nebo podniká v oblasti nemovitostí, 35,6 tisíc subjektů (14,3 %) podniká ve zpracovatelském průmyslu, 27,3 tisíc subjektů (téměř 11 %) ve stavebnictví. Podle druhu vlastnictví převažují subjekty se soukromým vlastnictvím, v roce 2003 to bylo 90 % všech subjektů v kraji. V pořadí druhým je vlastnictví sdružení, politických stran a církví (4 % všech subjektů) a vlastnictví zahraniční (3 %).

Z hlediska velikosti subjektů podle kategorie dle počtu zaměstnanců převažují v kraji subjekty bez zaměstnanců nebo s 1 až 5 zaměstnanci (182,1 tisíc, tj. 72,5 % všech subjektů). Nutno ovšem uvést, že u téměř čtvrtiny všech subjektů v kraji (58,2 tisíc) není v registru údaj o zaměstnancích naplněn. Ve skupině 6 až 19 zaměstnanců je v kraji 7,2 tisíc subjektů (2,8 %), ve skupině 20 až 99 zaměstnanců 3,1 tisíc subjektů

(1,2 %), ve skupině 100 až 999 zaměstnanců je 601 subjektů (0,2 %) a nad 1 000 zaměstnanců je v kraji pouze 29 subjektů, z toho 1 subjekt nad 10 000 zaměstnanců (AHOLD Czech Republic, a.s.). Z dlouhodobého hlediska se velikostní struktura subjektů zásadně nemění.

Zemědělství

Zemědělství má v Jihomoravském kraji bohatou tradici zejména v jižních okresech kraje, kde je zemědělská výroba orientována na ovocnářství a vinohradnictví. Zemědělská půda tvoří více jak 60 % celkové rozlohy kraje (obdobný podíl zemědělské půdy je ještě v kraji Středočeském, Pardubickém a na Vysočině). Rozlohou zemědělské půdy (426 tisíc ha) je Jihomoravský kraj třetí největší v České republice po kraji Středočeském a Jihočeském. Přitom zemědělské půdy v kraji ubývá, podle evidence katastrálních úřadů se podíl zemědělské půdy snížil od roku 2000 do roku 2003 o 0,2 % (o 982 ha). Vedle toho v řadě případů nejsou plně dořešeny vlastnické vztahy, což se negativně promítá v hospodaření zemědělských podniků. Struktura zemědělské půdy se v posledních letech nijak významně nemění. Vzhledem k přírodním podmínkám je v kraji dlouhodobě dosahován nejvyšší podíl (84 %) orné půdy ze zemědělské půdy, druhý nejvyšší podíl zornění má kraj Středočeský (83 %), průměr za Českou republiku činí 72 %. Trvalé travní porosty tvoří necelých 7 % zemědělské půdy, zahrady a ovocné sady necelých 6 % a vinice 3,3 %. Celková rozloha vinic 15,1 tisíc ha představuje 90 % rozlohy vinic v celé České republice, ve srovnání s rokem 2000 vzrostla rozloha vinic o téměř 8 %.

Struktura zemědělských podniků prošla na počátku devadesátých let minulého století zásadní proměnou. Z velkých, mnohdy málo funkčních celků, vznikla řada menších subjektů, které se mohou lépe uplatnit na zemědělském trhu. Nedošlo však k úplnému rozdrobení zemědělské výroby až do fáze jednotlivých samostatně hospodařících rolníků, kteří mohou hůře odolávat konkurenčním tlakům, silícím vstupem republiky do EU. Přesto i tato skupina podnikatelů si vydobyla své postavení ve spektru zemědělských podniků (obhospodařuje zhruba pětinu zemědělské půdy) a zaujímá důležité místo, často ve specializovaných oblastech zemědělské produkce.

Z celkového počtu 10,4 tisíce zemědělských podniků se sídlem na území Jihomoravského kraje evidovaných v tzv. agroregistru hospodaří téměř 83 % těchto subjektů na rozloze do 5 ha zemědělské půdy, 12 % na rozloze 5 až 50 ha, 3 % na rozloze 50 až 100 ha a celkem je v kraji evidováno 194 subjektů s rozlohou zemědělské půdy nad 500 ha (tj. necelé 2 % všech subjektů).

Vývoj zemědělské výroby v uplynulých letech byl ovlivňován spíše negativními vnějšími faktory. V roce 2003 nepříznivě působily klimatické vlivy, které nejprve přinesly vymrznutí ozimů a poté málo srážek způsobilo vláhový deficit. U většiny polních plodin došlo v důsledku sucha k významnému meziročnímu snížení hektarových výnosů a tedy i sklizně. Ani vlivy ekonomického prostředí nepůsobily na zemědělství příznivě. V řetězci výrobce – zpracovatel – prodejce – spotřebitel to nebyly zemědělské podniky, které by ze zemědělské produkce nejvíce profitovaly. Zatímco průměrné spotřebitelské ceny např. masa v roce 2003 dosahovaly proti průměru roku 1999 úroveň 99,1 %, ceny zemědělských výrobců představovaly při shodném srovnání u jatečného skotu 87,9 %. Ceny u jatečných prasat pak dosahovaly 99,4%, ale tento roční průměr byl ovlivněn až zvýšením cen v závěru roku 2003. Přitom v samotném prosinci 2003 byla jatečná prasata prodávána za 87 % ceny z průměru roku 1999. V rostlinné produkci byla situace z hlediska zemědělců poněkud příznivější. Spotřebitelské ceny ve skupině „pekárenské výrobky a obiloviny“ se v průměru roku 2003 proti průměru roku 1999 zvýšily o 5,2 %. Ceny v zemědělství u obilovin pak ve stejném období zaznamenaly nárůst o 9,3 %, zatímco u pšenice potravinářské jen o 4,6%.

Zemědělské podniky Jihomoravského kraje výrazně nemění strukturu rostlinné výroby. Z celkové osevní plochy v roce 2003 o rozloze 307 tisíc ha připadalo 62 % na obiloviny, především pšenici (26 % z celkové osevní plochy) a ječmen (24 %). Kromě toho významnější zastoupení z obilovin (s podílem 9 %) měla ještě kukuřice na zrno. Po obilovinách byly další nejvýznamnější položkou ve struktuře osevních ploch technické plodiny, na které připadalo 18 % a píce na orné půdě (13 %). Z technických plodin více jak 40 % osevní plochy připadá na slunečnici na semeno, z píce na orné půdě představuje kukuřice na zeleno a siláž téměř 43 %. Na okopaniny pak připadají necelé 4 % osevních ploch, tedy necelých 12 tisíc hektarů, z toho 51 % se týkalo cukrovky technické a 17 % brambor. Osevní plochy, na kterých byla produkována zelenina, představovaly celkově 3,5 tisíce ha a jednalo se především o produkci cibule, rajčat, hrachu, zelí a okurek.

V porovnání s rokem 2000 se v roce 2003 osevní plochy v kraji snížily o 14,3 %. Přitom v údajích roku 2000 zůstala započtena produkce drobných pěstitelů, která se na úrovni krajů již od roku 2002 nedopočítává. Tato metodická nesrovnatelnost má však větší význam jen u několika málo pěstovaných produktů, zejména zeleniny a brambor. Celkový pokles osevních ploch byl do značné míry ovlivněn snižováním osevních ploch obilovin, kde došlo k úbytku ploch o 13 %. Vývoj však nebyl ve všech základních druzích stejný. Nejvyšší

pokles se projevil u pšenice (pokles o téměř 40 %) a žita (pokles o 7 %). Naproti tomu plochy ječmene vzrostly o 16 %, plochy ovsa se téměř zdvojnásobily a plocha kukuřice na zrno se zvýšila o 9,8 tisíc ha, tj. o 57 %. U pícnin na orné půdě došlo k poklesu ploch zejména u kukuřice na zeleno a siláž (o 16 %), u jetele červeného (o 55 %) a také u vojtěšky (pokles o téměř jednu čtvrtinu). V kategorii technických plodin byl celkový pokles ploch zhruba o 10 % ovlivněn hlavně řepkou, jejíž plochy byly nižší o téměř 60 %. Z ostatních plodin se pak v této oblasti zmíníme pouze o hořčici na semeno, kde se osevní plocha zvýšila téměř šestinásobně na celkovou plochu 5,3 tis. ha a o sóji, jejíž osevní plocha se od roku 2000 více jak zdvojnásobila. Ve sledovaném období poklesla i osevní plocha okopanin (o téměř 17 %) především z důvodu poklesu ploch brambor a krmné řepy, naopak osevní plocha cukrovky technické se zvýšila o 57 %. Celkový pokles oseté půdy byl ovlivněn i zvyšujícím se podílem orné půdy v klidu, což je v souladu s dotační politikou státu v zemědělství. Rozloha neoseté půdy a úhuru se tak proti 9,0 tis. ha v roce 2001 a 9,3 tis. ha v roce 2002 zvýšila v roce 2003 na 18,4 tis. ha.

Již výše zmíněné nepříznivé přírodní vlivy se promítly do nižších hektarových výnosů a ty spolu s poklesem osevních ploch do snížení sklizně zemědělských plodin.

Vývoj sklizně vybraných zemědělských plodin v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

Plodina	Sklizeň v t						Výnos v t/ha			
	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003	index		2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003
					2003/ 2000	2003/ 2001				
Obiloviny	785 289	1 125 219	971 139	780 885	99,4	69,4	3,58	5,10	4,76	4,06
pšenice	500 323	675 462	530 698	319 592	63,9	47,3	3,74	5,26	4,60	3,92
ječmen	164 000	272 323	212 716	282 704	172,4	103,8	2,61	4,39	3,80	3,86
kukuřice na zrno	106 166	157 799	209 539	148 426	139,8	94,1	6,13	6,48	7,38	5,33
Luskoviny	5 786	10 781	7 099	10 293	177,9	95,5	1,49	2,84	2,00	2,20
Brambory pozdní	59 901	49 501	16 837	16 633	27,8	33,6	21,30	22,32	20,66	16,40
Cukrovka technická	262 873	390 534	427 218	414 818	157,8	106,2	42,95	44,02	48,60	42,92
Řepka	84 966	92 237	74 420	21 309	25,1	23,1	2,38	2,62	2,16	1,45
Kukuřice na zeleno a siláž	549 010	555 179	560 856	406 364	74,0	73,2	27,34	30,06	29,63	24,69

¹⁾ včetně drobných pěstitelů

Pro hodnocení vývoje sklizně je vhodné zvolit jako výchozí rok 2001, protože v roce 2000 byla rostlinná výroba dosti negativně ovlivněna vývojem počasí, kdy v květnu a červnu bylo velmi suché a teplé počasí a v létě pak velmi chladno a deštivo. V roce 2003 poklesly výnosy obilovin proti roku 2001 o 20 % a celková sklizeň tak představovala jen 70 % úrovně roku 2001. Přitom u pšenice poklesla sklizeň o 53 %, když hektarový výnos byl nižší o čtvrtinu. U ječmene i přes zvýšení sklizně o necelé 4 % byl výnos nižší o 12 %, u ovsa zůstaly výnosy zhruba na úrovni roku 2001 a u žita se hektarové výnosy snížily o 13 %. I když výroba kukuřice na zrno ve srovnání s rokem 2001 poklesla jen o 6 %, její hektarový výnos byl zhruba o pětinu nižší. Hektarové výnosy se snižovaly i u luskovin, brambor, cukrovky technické, řepky i kukuřice na zeleno a siláž.

V živočišné výrobě pokračoval trend z předcházejících let, který se projevil dalším poklesem počtu stavů v základních kategoriích hospodářských zvířat.

Vývoj počtu hospodářských zvířat v Jihomoravském kraji (stav k 1. 4. následujícího roku)

	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	2002	2003	Index 2003/2000
Koně	1 313	1 318	1 128	1 257	95,7
Skot	94 640	89 914	81 108	77 583	82,0
Prasata	560 084	524 523	533 634	484 901	86,6
Ovce a berani	3 212	3 587	3 673	3 849	119,8
Drůbež	4 239 855	4 777 027	4 501 913	4 422 665	104,3

¹⁾ stav k 1. 3.

V dlouhodobějším vývoji tak stavy skotu poklesly výrazně, např. proti roku 1994 o 55 % a stavy prasat o 34 %. V hodnoceném krátkodobějším časovém úseku se stavy skotu snížily ve všech letech, v roce 2003 byl stav skotu nižší proti roku 2000 o 18 %, z toho počet krav o 12 %. Počet prasat poklesl o 13 %, přitom k největšímu poklesu došlo v posledním

roce (snížení stavů o téměř 49 tisíc kusů, tj. o 9 %). I když v posledním roce vzrostl počet koní, ve sledovaném období od roku 2000 byl však u koní pokles o více jak 4 % zejména z důvodu vysokého poklesu v roce 2002 (snížení stavu o téměř 15 %). Počet ovcí a beranů naopak vzrostl o jednu pětinu (stavy rostly ve všech sledovaných letech), u drůbeže jsou stavy v jednotlivých letech značně variabilní – po výrazném meziročním nárůstu stavu v roce 2001 (o téměř 13 %) se početní stavy v roce 2002 a 2003 meziročně snižovaly.

Vzhledem k poměrně výraznému snížení početních stavů poklesla i většina ukazatelů intenzity chovu hospodářských zvířat a částečně i užitkovost. V roce 2003 se meziročně snížila průměrná roční dojivost jedné krávy o 2,7 % na 6 120 litrů mléka, snížil se počet odchovaných telat na 100 krav z 88,9 na 86,7 telat a zvýšil se úhyn telat v procentním vyjádření o 0,5 bodu a úhyn selat o 0,6 bodu. Meziročně se snižovala i porážková hmotnost jatečných zvířat, zejména u jalovic (pokles o 5 %), krav (o 3 %) a koňů (o 8 %).

Lesnictví

Podíl lesní půdy představuje v kraji 27,8 % a dlouhodobě se výrazněji nemění. K podstatným změnám nedochází ani v zalesňování, které se v průměru pohybuje na úrovni 1,5 tis. ha ročně. Přitom je zalesňování uskutečňováno ve prospěch listnatých dřevin (téměř 60 %). U obou typů dřevin (listnaté i jehličnaté) plně převažuje zalesňování sadbou (u listnatých z 95 %, u jehličnatých dokonce ze 100 %). V těžbě dřeva byl za poslední roky vývoj nerovnoměrný. Velký nárůst se projevil především v roce 2001, kdy bylo v kraji vytěženo přes 1 mil. m³ dřevní hmoty. Na této vysoké úrovni se těžba udržela až do roku 2003. Významně se v roce 2003 zvýšila zpracovaná nahodilá těžba, která dosáhla 256 tisíc m³ b. k., což je více než dvojnásobný meziroční nárůst.

Průmysl

V průběhu devadesátých let prošel průmysl kraje výrazným transformačním a restrukturalizačním procesem. Docházelo ke změnám vlastnických vztahů, vstupu zahraničního kapitálu, nastartování nových výrobních programů s vyšší produktivitou práce a rostoucí efektivitou, ale také útlumu neperspektivních výrobních programů (včetně následného rozpadu především velkých podniků a snižování počtu zaměstnanců). Přesto zejména zpracovatelský průmysl i nadále zaujímá v ekonomice Jihomoravského kraje dominantní postavení, na celkové hrubé přidané hodnotě vytvořené v kraji se podílí dlouhodobě více jak jednou čtvrtinou.

V Jihomoravském kraji působilo v roce 2003 celkem 260 průmyslových organizací se 100 a více zaměstnanci s převažující průmyslovou činností. Podle počtu zaměstnanců byla více jak polovina těchto podniků (54 %) ve velikostní skupině do 200 zaměstnanců, zhruba třetina ve velikostní skupině 200 až 500 zaměstnanců (34 %), 7 % ve velikostní skupině 500 až 1 000 zaměstnanců a 5 % ve velikostní skupině nad 1 000 zaměstnanců. Mezi největší průmyslové zaměstnavatele se sídlem v kraji patří Penam spol. s r.o., Tyco Electronics Czech s.r.o., Gumotex a.s., Jihomoravská energetika, a.s., Hartmann – Rico a.s., Delta Pekárny a.s., Tusculum a.s., Metra Blansko a.s., Adast a.s., Zetor, a.s., Celestica Ráječko, s.r.o., Vodárenská akciová společnost, a.s., Jihomoravská plynárenská, a.s. a další.

Ve srovnání s rokem 2000 se počet průmyslových subjektů se 100 a více zaměstnanci zvýšil do roku 2003 v úhrnu o 14, tj. o 5,7 %. V souladu s bohatou tradicí strojírenského průmyslu na území kraje jsou nejpočetněji zastoupeny průmyslové podniky zabývající se výrobou strojů a zařízení, kterých bylo téměř 50 a pracovala v nich zhruba pětina (14,6 tisíc) všech zaměstnanců velkého průmyslu. Významné jsou v kraji podniky potravinářského průmyslu, kterých je téměř 40 a v nichž pracuje 10,8 tisíc zaměstnanců (14 %) a dále podniky zabývající se výrobou elektrických a optických přístrojů – těchto podniků bylo v roce 2003 téměř 30 s počtem zaměstnanců 10,1 tisíc (13 %).

**Vývoj počtu zaměstnanců v průmyslu v letech 2000 až 2003
v podnicích se 100 a více zaměstnanci se sídlem v Jihomoravském kraji**

Odvětví	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Průměrný evidenční počet zaměstnanců v průmyslu celkem (fyzické osoby)	87 952	85 936	82 394	79 336	90,2
v tom v odvětvích:					
dobývání nerostných surovin	1 426	1 382	1 467	1 317	92,4
zpracovatelský průmysl	78 241	76 802	73 534	71 003	90,7
průmysl potravinářský a tabákový	9 293	9 665	10 376	10 751	115,7
textilní a oděvní průmysl	6 648	6 796	7 935	7 836	117,9
kožedělný průmysl	1 358	1 049	751	727	53,5
dřevozpracující průmysl	3 584	3 525	3 140	2 601	72,6
papírenský a polygrafický průmysl, vydavatelské čin.	3 092	2 817	1 113	1 078	34,9
chemický a farmaceutický průmysl	1 727	1 682	1 573	1 816	105,2
gumárenský a plastikařský průmysl	2 489	2 230	2 421	3 065	123,1
průmysl skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot	4 898	5 175	4 435	3 845	78,5
výroba kovů a kovodělných výrobků	13 427	11 849	10 026	8 587	64,0
výroba strojů a zařízení pro další výrobu	17 288	16 196	16 094	14 574	84,3
výroba elektrických a optických přístrojů	8 809	9 651	9 075	10 099	114,6
výroba dopravních prostředků	1 418	1 429	1 615	2 005	141,4
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	4 210	4 739	4 980	4 020	95,5
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	8 285	7 752	7 393	7 017	84,7

V roce 2003 pracovalo v průmyslových podnicích se sídlem v kraji a ve velikostní skupině 100 a více zaměstnanců téměř 80 tisíc osob. Od roku 2000 poklesl jejich počet o 8,6 tisíc, tj. o téměř jednu desetinu. V absolutním vyjádření byl největší pokles počtu zaměstnanců ve sledovaném období zaznamenán ve výrobě kovů a kovodělných výrobků (o 4,8 tisíc osob, tj. o 36 %), ve výrobě strojů a zařízení pro další výrobu (o 2,7 tisíc, tj. téměř o 16 %) a v papírenském a polygrafickém průmyslu (o 2 tisíce osob, což je v relativním vyjádření mezi odvětvími největší pokles, a to o 65 %). Druhý nejvyšší pokles v relativním vyjádření ve sledovaném období vykázal kožedělný průmysl, ve kterém poklesl počet zaměstnanců zhruba na polovinu. Naopak k nárůstu zaměstnanců došlo v potravinářském průmyslu o 1,4 tisíce osob (o 16 %), ve výrobě elektrických a optických přístrojů o 1,3 tisíce fyzických osob (o 15 %) a textilním a oděvním průmyslu o 1,2 tisíce osob (o 18 %).

**Vývoj průměrné mzdy v průmyslu v letech 2000 až 2003
v podnicích se 100 a více zaměstnanci se sídlem v Jihomoravském kraji**

Odvětví	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Průměrná hrubá měsíční mzda 1 zaměstnance (v Kč) v průmyslu celkem	12 616	13 415	14 208	15 227	120,7
v tom v odvětvích:					
dobývání nerostných surovin	15 846	17 678	18 262	20 257	127,8
zpracovatelský průmysl	12 223	12 963	13 725	14 729	120,5
průmysl potravinářský a tabákový	11 366	11 978	12 864	13 569	119,4
textilní a oděvní průmysl	10 120	10 672	11 620	13 373	132,1
kožedělný průmysl	7 689	8 484	9 594	9 240	120,2
dřevozpracující průmysl	10 320	10 683	10 913	11 953	115,8
papírenský a polygrafický průmysl, vydavatelské čin.	14 453	14 217	17 223	17 905	123,9
chemický a farmaceutický průmysl	13 519	14 635	15 369	18 769	138,8
gumárenský a plastikařský průmysl	11 499	12 294	13 605	14 010	121,8
průmysl skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot	12 966	14 014	14 943	15 704	121,1
výroba kovů a kovodělných výrobků	13 502	14 747	15 276	16 548	122,6
výroba strojů a zařízení pro další výrobu	12 399	13 636	14 479	15 651	126,2
výroba elektrických a optických přístrojů	13 676	13 628	14 985	15 845	115,9
výroba dopravních prostředků	12 142	13 050	14 106	14 541	119,8
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	10 095	10 625	10 957	12 213	121,0
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	15 774	17 137	18 206	19 328	122,5

Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance v průmyslových organizacích se 100 a více zaměstnanci dosáhla v roce 2003 v kraji 15 227 Kč a proti roku 2000 se zvýšila o více jak jednu pětinu (průměrně ročně se zvyšovala o 4,8 %). Svou výší je hluboce pod republikovou úroveň – proti průměrné mzdě za ČR je o 1 696 Kč (o 10 %) nižší. Vyšší než průměrnou mzdu za ČR dosahují zaměstnanci pouze v pěti krajích

(v Hl. městě Praze, v kraji Středočeském, Plzeňském, Ústeckém a Moravskoslezském). Průměrná mzda v kraji rostla ve všech odvětvích, nejrychleji se zvyšovala v chemickém a farmaceutickém průmyslu (nárůst o 39 %), v textilním a oděvním průmyslu (nárůst o 32 %) a ve výrobě strojů a přístrojů (nárůst o 26 %). Nejpomaleji se vyvíjela v dřevozpracujícím průmyslu a ve výrobě elektrických a optických přístrojů (nárůst o 16 %). V absolutním vyjádření je nejvyšší mzda dosahována v dobývání nerostných surovin (v roce 2003 to bylo 20 257 Kč) a ve výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a vody (19 328 Kč). Nejnížší průměrnou mzdu mají dlouhodobě zaměstnanci v kožedělném průmyslu (9 240 Kč), jejich mzda je ve výši pouze 61 % krajského a 55 % republikového průměru. V průmyslových odvětvích kraje byl v roce 2003 rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší průměrnou mzdou 11 017 Kč.

Vývoj tržeb z průmyslové činnosti v průmyslu v letech 2000 až 2003 v podnicích se 100 a více zaměstnanci se sídlem v Jihomoravském kraji

Odvětví	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Tržby z průmyslové činnosti v průmyslu celkem (v mil. Kč, běžné ceny)	117 692	103 121	100 654	109 722	93,2
v tom v odvětvích:					
dobývání nerostných surovin	2 682	2 748	3 035	3 475	129,6
zpracovatelský průmysl	86 752	92 193	89 569	98 055	113,0
průmysl potravinářský a tabákový	14 643	15 551	17 322	17 992	122,9
textilní a oděvní průmysl	8 354	8 393	9 769	11 209	134,2
kožedělný průmysl	322	285	254	226	70,2
dřevozpracující průmysl	3 655	3 458	2 876	2 588	70,8
papírenský a polygrafický průmysl, vydavatelské čin.	5 798	4 482	1 879	1 846	31,8
chemický a farmaceutický průmysl	1 588	2 110	2 008	3 668	231,0
gumárenský a plastikářský průmysl	2 636	2 394	2 801	3 763	142,8
průmysl skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot	5 134	5 531	5 448	5 038	98,1
výroba kovů a kovodělných výrobků	13 963	14 455	13 212	12 632	90,5
výroba strojů a zařízení pro další výrobu	12 432	13 189	15 542	17 649	142,0
výroba elektrických a optických přístrojů	13 337	16 865	12 134	14 629	109,7
výroba dopravních prostředků	1 059	998	1 506	3 006	283,9
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	3 830	4 483	4 817	3 808	99,4
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	28 258	8 181	8 050	8 192	29,0

Tržby z průmyslové činnosti v běžných cenách dosáhly v roce 2003 téměř 110 mld Kč, ve srovnání s rokem 2000 poklesly o téměř 7 % (především z důvodu meziročního poklesu tržeb v průběhu let 2001 a 2002). Z hlediska odvětví se na vytvořeném objemu tržeb v kraji nejvíce (16,4 %) podílely podniky potravinářského a tabákového průmyslu a podniky s výrobou strojů a zařízení pro další výrobu (16 %). Na celkovém objemu tržeb z průmyslové činnosti podniků se 100 a více zaměstnanci v České republice se kraj podílí dlouhodobě mezi 6 až 7 %, tím lze kraj charakterizovat jako průmyslově průměrný. Dokonce při přepočtu objemu tržeb z průmyslové činnosti na jednoho zaměstnance vychází mezikrajské porovnání ještě méně příznivě – v letech 2002 a 2003 se Jihomoravský kraj dosaženou hodnotou tohoto ukazatele (1 222 tis. Kč, resp. 1 383 tis. Kč) dostal na předposlední příčku mezi kraji (nižší byla již jen v Karlovarském kraji). Nejvyšší hodnota tržeb z průmyslové činnosti na jednoho zaměstnance je trvale dosahována ve Středočeském kraji (v roce 2003 to bylo 3 274 tis. Kč), průměr za ČR činí 2 027 tis. Kč, to znamená, že v roce 2003 byl vyšší proti průměru za Jihomoravský kraj o 644 tis. Kč, tj. téměř o 47 %.

Stavebnictví a bytová výstavba

V oblasti stavebnictví a bytové výstavby bylo ve sledovaném období dosaženo příznivých výsledků. Na území kraje vyvíjelo svou činnost v průměru 277 stavebních podniků s 20 a více zaměstnanci (jde o podniky se sídlem v kraji). Stavební práce podle dodavatelských smluv těchto podniků dosáhly v roce 2003 téměř 33 mld. Kč (v běžných cenách), ve srovnání s rokem 2000 vzrostl objem prací o více jak 40 %. Jen částečně byl tento vývoj ovlivněn cenovým vývojem (od roku 2000 do roku 2003 vzrostly ceny staveních prací v České republice v průměru o 9,2 %). Převažující část stavebních prací v kraji byla realizována v tuzemsku, pouhé 1,2 % prací bylo provedeno v zahraničí. Ve struktuře stavebních prací podle dodavatelských smluv převažuje nová výstavba, rekonstrukce a modernizace (89,7 %), na opravách a údržbě bylo provedeno 8,2 % objemu všech prací a na ostatních pracích 0,9 %. V průběhu sledovaného období došlo k poklesu podílu prací na opravách a údržbě (o 0,7 bodu) ve prospěch růstu prací na nové výstavbě, rekonstrukcích a modernizacích a ve prospěch růstu prací v zahraničí. Pozemní stavitelství se na nové výstavbě podílí 54,2 %, inženýrské stavitelství 45,8 %. V letech 2000 až 2003 vzrostl podíl Jihomoravského kraje na celkovém republikovém objemu stavebních prací podle dodavatelských smluv z 12,2% na 13,2 %.

Vývoj stavebních prací v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Průměrný počet vykazujících podniků ¹⁾	277	276	279	275	99,3
Stavební práce podle dodavatelských smluv podle sídla podniku celkem (v mil. Kč b. c.)	23 484	26 742	28 813	32 972	140,4
z toho v tuzemsku	23 302	25 316	27 753	32 573	139,8
Stavební práce podle dodavatelských smluv v tuzemsku podle místa stavby ²⁾ (v mil. Kč b.c.)	18 207	18 807	21 359	24 817	136,3
Poměr stavebních prací v tuzemsku podle místa stavby ke stavebním pracem v tuzemsku podle sídla podniku	78,1	74,3	77,0	76,2	x

¹⁾ stavební podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem v kraji

²⁾ stavební práce realizované na stavbách v okresech kraje (z podkladů MPO)

Na celkovém objemu stavebních prací se nejvíce v roce 2003 podílely stavební firmy se sídlem v okrese Brno – město, které realizovaly téměř 80 % všech stavebních prací podle dodavatelských smluv v kraji. Na druhém místě jsou stavební podniky v okrese Hodonín s podílem 7,4 %, které také od roku 2000 v meziokresním srovnání zaznamenaly nejrychlejší tempo růstu – objem jejich prací se zvýšil o 72 %. Vysokou dynamiku růstu objemu stavebních prací vykázaly i stavební podniky se sídlem v okrese Vyškov (nárůst o téměř 55 %). Naopak k výraznému poklesu objemu prací došlo u stavebních podniků se sídlem v okrese Znojmo (pokles o téměř jednu třetinu).

Z podkladů MPO o územně členěných stavebních pracích podle dodavatelských smluv vyplývá, že v kraji byly v roce 2003 realizovány na stavbách stavební práce podle místa stavby v celkové hodnotě 24,8 mld Kč, ve srovnání s rokem 2000 byl objem těchto prací vyšší o 36,3 %. V průběhu sledovaného období se poměr prací podle okresu místa stavby k objemu stavebních prací v tuzemsku zjištěných podnikovou metodou pohybuje v kraji v rozmezí od 74,3 % (v roce 2001) do 78,1 % (v roce 2000). V roce 2003 v okresním srovnání se tento poměr pohybuje v rozmezí od 49,1 % (okres Brno – město) do 342,9 % (okres Vyškov).

Ve stavebních podnicích kraje bylo v roce 2003 zaměstnáno celkem 19,6 tisíc zaměstnanců, jejich počet ve srovnání s rokem 2000 poklesl o 1,5 tisíc (o 7,2 %). Průměrná hrubá měsíční mzda jednoho zaměstnance dosáhla 15 930 Kč a byla tak v roce 2003 vyšší proti roku 2000 o téměř jednu čtvrtinu (o 3 115 Kč). Příznivě se vyvíjela produktivita práce ze stavebních prací podle dodavatelských smluv – za sledované období vzrostla o více jak 50 %.

Vývoj zaměstnanosti a mezd ve stavebnictví v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Průměrný evidenční počet zaměstnanců (fyz. osoby)	21 150	20 539	20 265	19 631	92,8
z toho dělníci na stavebních pracích	14 465	14 139	13 811	13 293	91,9
Průměrný evidenční počet zaměstnanců na 1 podnik	76	74	73	71	93,4
Průměrná hrubá měsíční mzda 1 zaměstnance (v Kč)	12 815	13 801	14 745	15 930	124,3
Produktivita práce ze stavebních prací podle dodavatelských smluv (v Kč b. c.)	1 110 337	1 301 982	1 412 821	1 679 612	151,3

V roce 2003 bylo v kraji vydáno celkem 18,3 tis. stavebních povolení, což je téměř o pětinu méně, než v roce 2000. Relativní nesoulad vývoje počtu stavebních povolení s dynamickým rozvojem stavebních prací svědčí o tom, že se v průběhu sledovaných let měnila struktura vydaných povolení – zvyšoval se podíl stavebních povolení na budovy (bytové i nebytové) a naopak klesal podíl povolení na stavby na ochranu životního prostředí a na ostatní stavby. Celkem byla v roce 2003 vydána stavební povolení na výstavbu 8 260 bytů (nových i stávajících se stavebními úpravami), což je o 1 143 bytů (o 16,1 %) více než v roce 2000. Významně se změnila i průměrná hodnota na jedno stavební povolení. Zatímco v roce 2000 to bylo 895 tis. Kč na jedno povolení, v roce 2003 je to již 1 447 tis. Kč, což v relativním vyjádření představuje nárůst o téměř 62 %. Svědčí to nejen o částečném vlivu růstu cen stavebních prací, ale zejména o tom, že jsou vydávána stavební povolení na objemově významnější stavby. Na celkovém počtu vydaných stavebních povolení v roce 2003 v České republice se kraj podílel 12,3 %, v roce 2000 to bylo 13,0 %.

Vydaná stavební povolení v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Vydaná stavební povolení celkem	22 002	17 383	16 612	18 314	83,2
v tom v % na stavby:					
budovy	39,7	48,7	50,1	50,7	11,0 ¹⁾
v tom:					
bytové	23,2	29,6	31,4	32,2	9,0 ¹⁾
nebytové	16,5	19,1	18,7	18,5	2,0 ¹⁾
na ochranu životního prostředí	39,1	29,2	27,9	30,3	-8,8 ¹⁾
ostatní	21,2	22,1	22,0	19,0	-2,2 ¹⁾
Předpokládaná hodnota staveb, na něž byla vydaná stavební povolení v mil. Kč	19 688	21 294	23 103	26 506	134,6
Průměrná hodnota na 1 stavební povolení v tis. Kč	895	1 225	1 391	1 447	161,7

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

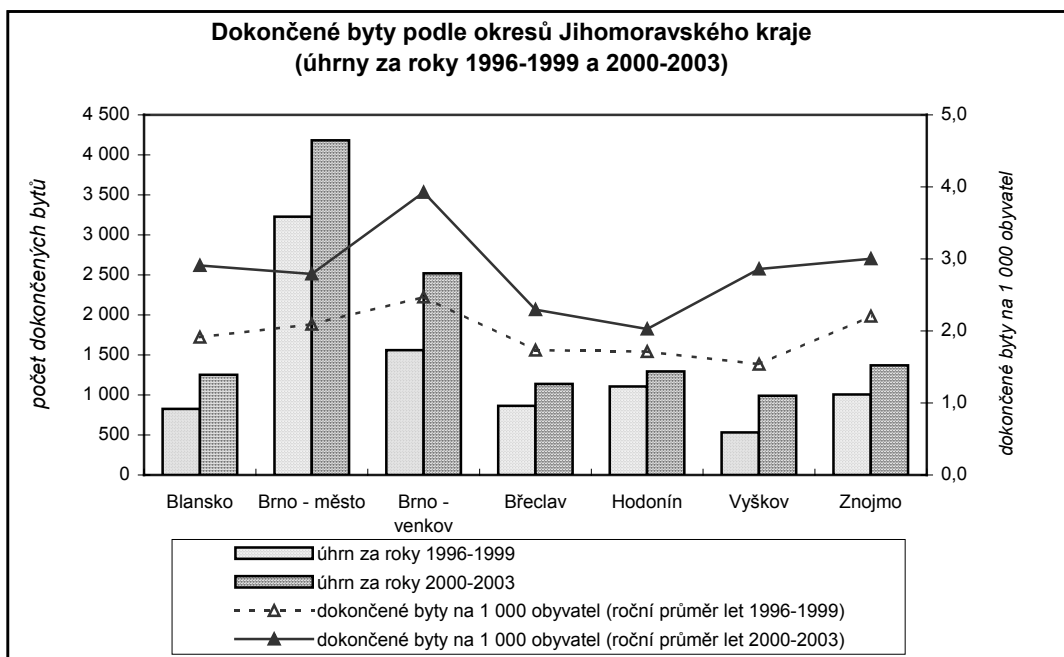
Po útlumu v devadesátých letech došlo v kraji (zejména v posledních dvou letech) k oživení v oblasti bytové výstavby. V roce 2003 bylo dokončeno ve všech formách a ve všech druzích objektů celkem 3 316 bytů, což je o 198 bytů (o 6,4 %) více než v roce 2000. Z hlediska struktury se na dokončených bytech nejvíce podílí byty v rodinných domech (více jak 40 %), téměř 24 % tvoří byty dokončené v bytových domech a jednu pětinu představují nástavby a přístavby k rodinným a bytovým domům. Proti roku 2000 poklesl podíl dokončených bytů v nástavbách a přístavbách (o 5,5 bodu), naopak výrazně se zvýšil podíl dokončených bytů v domech s pečovatelskou službou a penzionech (z 2,5 % v roce 2000 na 7,2 % v roce 2003). Ve sledovaném období se zvyšoval i počet zahájených bytů, a to zejména v rodinných domech (nárůst o více jak jednu třetinu). Relativně vysoká zůstává i rozestavěnost bytů. V roce 2003 bylo v kraji rozestavěno 15 105 bytů, což je o 12,7 % více než v roce 2000.

V úhrnu let 2000 až 2003 bylo v kraji dokončeno celkem 12 749 bytů, ve srovnání s úhrnem předchozích čtyř let 1996 až 1999 to bylo o 3 622 bytů (o téměř 40 %) více. V období let 2000 až 2003 připadlo v průměru ročně na 1 000 obyvatel středního stavu celkem 2,8 dokončených bytů, v předchozím období let 1996 až 1999 to bylo v průměru ročně jen 2,0 bytů. Na celkovém počtu dokončených bytů v roce 2003 v České republice se kraj podílel 12,2 %, v roce 2000 to bylo 12,4 %.

Vývoj bytové výstavby v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Počet zahájených bytů	3 628	3 080	4 105	3 829	105,5
z toho v rodinných domech	1 383	1 397	1 643	1 871	135,3
Počet rozestavěných bytů	13 407	13 589	14 381	15 105	112,7
z toho v rodinných domech	6 937	7 040	7 217	7 740	111,6
Počet dokončených bytů	3 118	2 878	3 437	3 316	106,4
z toho v rodinných domech	1 333	1 294	1 465	1 339	100,5
Počet dokončených bytů na 100 zahájených bytů	85,9	93,4	83,7	86,6	100,8
Počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel	2,7	2,6	3,1	3,0	107,8
Průměrná obytná plocha dokončeného bytu v m ²	69,2	71,5	66,9	68,2	98,6
z toho bytu v rodinných domech	95,7	91,7	95,2	98,4	102,8

Více jak polovina všech dokončených bytů v kraji ve sledovaném období připadá na okresy Brno – město a Brno – venkov. Z hlediska intenzity bytové výstavby (porovnání počtu dokončených bytů s počtem obyvatel) zaujímá právě okres Brno – venkov významné postavení. Na 1 000 obyvatel středního stavu bylo v tomto okrese v období let 2000 až 2003 průměrně ročně dokončeno celkem 3,9 bytů, což je výrazně nad krajským průměrem. Dynamika bytové výstavby je významně ovlivňována stěhováním obyvatel Brna do obcí okresu Brno – venkov a výstavbou zejména rodinných domů. Druhá nejvyšší intenzita bytové výstavby byla zaznamenána v okrese Znojmo, kde na 1 000 obyvatel bylo průměrně ročně dokončeno 3,0 bytů. V okrese Znojmo byla v relativním vyjádření také zaznamenána nejvyšší dynamika bytové výstavby, v roce 2003 bylo dokončeno celkem 403 bytů, což je o 54,4 % více než v roce 2002. Nejnižší intenzita bytové výstavby byla v okresech Hodonín (v letech 2000 až 2003 bylo na 1 000 obyvatel v průměru ročně dokončeno 2,0 bytů) a Břeclav (2,3 bytů).

Školství

V oblasti školství v Jihomoravském kraji došlo ve sledovaném období k poklesu mateřských škol o 81 zařízení, počet základních škol poklesl o 9 a počet středních odborných učilišť o 1 zařízení. Zatímco v základním školství je patrný úbytek žáků a tříd a v současné době dochází i k rušení škol, střední školství zaznamenává nárůst počtu zařízení i žáků. Na počty žáků základních škol má vliv nepříznivý demografický vývoj, silnější ročníky školy opouští a nastupují generace narozené v období s nízkou porodností. Klesající tendence zůstane zachována i v budoucnosti, podle demografické prognózy se bude za 20 let v kraji rodit každý rok přibližně o pětinu dětí méně než v současnosti. Zvyšování počtu žáků středních odborných škol a gymnázií nasvědčuje tomu, že roste poptávka po kvalitnějším vzdělávání. Zatímco na počátku devadesátých let převažoval o jednu čtvrtinu počet žáků středních odborných učilišť nad počtem žáků středních odborných škol (o 7,6 tisíc žáků), na přelomu století se poměr obrátil a v dnešní době je počet žáků středních škol (odborných a gymnázií) o 68 % (o 15,9 tisíc) vyšší než počet žáků odborných učilišť.

Vývoj počtu škol a tříd v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	Školy					Třídy ¹⁾				
	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	index 2003/2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	index 2003/2000
Mateřské školy	703	692	681	622	88,5	1 429	1 410	1 387	1 378	96,4
Základní školy	460	458	457	451	98,0	5 277	5 191	5 115	4 956	93,9
Gymnázia	43	43	43	43	100,0	636	632	652	654	102,8
Střední odborné školy	85	82	85	87	102,4	852	865	858	871	102,2
Střední odborná učiliště	56	57	57	55	98,2	954	1 004	985	971	101,8
Vyšší odborné školy	16	16	16	16	100,0	105	118	120	139	132,4
Vysoké školy	7	9	9	9	128,6	29	32	33	33	113,8

¹⁾ u vysokých škol - počet fakult

Ve sledovaném období se u jednotlivých typů škol počet žáků připadajících na jednu třídu výrazně neměnil. U mateřských škol se zvýšil z 22,0 dětí v roce 2000 na 22,5 dětí v roce 2003, u základních škol ve stejném srovnání poklesl počet z 22,0 na 21,1 žáků, u gymnázií se nezměnil (27,7 žáků) a u středních odborných škol se zvýšil z 24,2 na 24,6 žáků ve třídě. Rychleji než se vyvíjel počet žáků středního školství (v úhrnu o 3 %) se zvyšoval počet pedagogů – na gymnáziích, středních odborných školách, učilištích a vyšších odborných školách se ve sledovaném období zvýšil v úhrnu jejich počet o 8 %. Pokles pedagogů v základním školství byl pomalejší než pokles žáků – v relaci s vývojem počtu žáků na jednu třídu tak lze usoudit na zkvalitnění parametrů vzdělávacího procesu.

Vývoj počtu žáků a učitelů v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	Žáci					Učitelé				
	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	index 2003/2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	index 2003/2000
Mateřské školy	31 449	30 910	30 934	30 977	98,5	2 716	2 646	2 630	2 624	96,6
Základní školy	116 229	112 873	109 144	104 390	89,8	7 306	7 197	7 135	7 074	96,8
Gymnázia ¹⁾	17 593	17 497	17 958	18 134	103,1	1 437	1 457	1 473	1 497	104,2
Střední odborné školy ¹⁾	20 649	20 345	20 422	21 402	103,6	2 150	2 206	2 266	2 352	109,4
Střední odborná učiliště	23 583	24 268	23 974	23 599	100,1	1 288	1 395	1 382	1 415	109,9
Vyšší odborné školy ¹⁾	2 593	2 516	2 586	3 142	121,2	268	295	274	293	109,3

¹⁾ žáci denního studia

V Jihomoravském kraji studuje více jak 3,1 tis. studentů vyšší odbornou školu, jejich počet se ve srovnání s rokem 2000 zvýšil o jednu pětinu. Po Hl. městě Praze je krajská metropole Brno druhým nejvýznamnějším centrem vysokého školství. Na 9 vysokých školách v kraji (Brno, Vyškov a Lednice na Moravě) je celkem 33 fakult, na kterých studuje celkem 45,4 tisíce studentů v denním (prezenčním) studiu, což je více jak pětina těchto studentů v celé České republice. Zhruba polovina všech vysokoškolských studentů v kraji studuje na Masarykově univerzitě v Brně. Ve srovnání s rokem 2000 se zvýšil počet studentů vysokého školství v kraji o 9,2 tis. studentů, tj. o více jak jednu čtvrtinu. Jihomoravský kraj si v mezikrajořovém srovnání drží 3. místo ve výši výdajů na výzkum a vývoj v přepočtu na 1 obyvatele.

Zdravotnictví

V oblasti zdravotnictví došlo v Jihomoravském kraji od roku 2000 k nárůstu počtu lékařů o téměř 2 %. Změnil se i poměr lékařů ve státních a nestátních zdravotnických zařízeních. Ve státních zdravotnických zařízeních zřízených ministerstvem zdravotnictví pracovalo v roce 2003 téměř 1,5 tisíc lékařů, což je o 30 % méně než v roce 2000. Naopak počet lékařů v nestátních zařízeních vzrostl ve stejném srovnání o více jak 27 %. Podíl lékařů v nestátních zařízeních na celkovém počtu lékařů v kraji se tak zvýšil z 55 % v roce 2000 na téměř 70 % v roce 2003. Nárůst byl způsoben zejména přechodem zdravotnických zařízení pod kraj.

Vývoj vybraných ukazatelů zdravotnictví Jihomoravského kraje v letech 2000 až 2003

(rezorty celkem)

	2000	2001	2002	2003		2000	2001	2002	2003
Lékaři celkem ¹⁾	4 642	4 719	4 714	4 730	Samost. ordinace lékařů				
z toho v nestátních zařízeních	2 573	2 598	2 591	3 276	pro dospělé	524	527	525	526
Počet lékařů na 1 000 obyvatel	4,08	4,19	4,20	4,22	pro děti a dorost	229	231	234	232
Počet obyvatel na 1 lékaře	245	239	238	237	stomatologů	610	606	606	602
Střední zdrav. pracovníci ¹⁾	12 663	12 893	12 954	12 845	gynekologů	113	119	120	121
Nemocnice	23	22	21	23	specialistů	555	590	609	639
počet lůžek	8 240	8 226	8 243	8 227	Ostatní samostatná				
Odborné léčebné ústavy ²⁾	9	7	7	7	zdravotnická zařízení	375	380	366	384
počet lůžek	1 362	1 382	1 382	1392	Hospitalizovaní	250 703	251 554	260 994	268 660
z toho LDN ³⁾	3	3	3	3	Ošetřovací dny	2 286 187	2 282 757	2 352 828	2 389 101
počet lůžek	423	423	423	423	Využití lůžek ve dnech	278,2	277,4	285,8	289,8
Lékárny a výdejny	195	198	203	214	Průměrná ošetřovací doba	9,1	9,1	9,0	8,9

¹⁾ přepočtený počet

²⁾ včetně detašovaných pracovišť

³⁾ léčebny dlouhodobě nemocných

Od roku 2000 došlo k nárůstu počtu hospitalizovaných i počtu ošetřovacích dnů celkem, a to zejména v posledních dvou letech. V roce 2003 využili pacienti o 4,5 % ošetřovacích dnů více než v roce 2000; hospitalizovaných přibýlo ve sledovaném období o 7,2 %, snížila se tedy průměrná ošetřovací doba z 9,1 dne v roce 2000 na 8,9 dne v roce 2003.

Hlavní tendence vývoje ve zdravotnictví v kraji jsou patrnější z dlouhodobého srovnání. Od roku 1994 se o polovinu zvýšil počet lékáren a výdejen léků. Od roku 1991 vzrostl o jednu pětinu počet lékařů, což znamenalo snížení počtu obyvatel připadajících na jednoho lékaře z 293 na 237 a zvýšení počtu lékařů na 1 000 obyvatel z 3,4 na 4,2. Ve stejném období (od roku 1991) však poklesl počet lůžek v nemocnicích (státních i nestátních) o téměř 9 %. Dlouhodobý pokles počtu lůžek byl způsoben tlakem ministerstva zdravotnictví na nemocnice, aby snižovaly počty lůžek na málo využitých odděleních, a tím ušporyly finanční prostředky a snižovaly počty zdravotních sester.

Statistická data o počtu zařízení, lůžek a pracovníků ve zdravotnictví nemohou postihnout změny kvality péče. Dlouhodobý nárůst kvality zdravotnické péče se odráží spíše v demografických ukazatelích jako je naděje dožití nebo zemřelí podle příčiny smrti.

Přestože ve sledovaném období poklesl počet nemocensky pojištěných osob i počet nově hlášených případů pracovní neschopnosti, průměrný denní počet práce neschopných narůstá – a s ním i průměrné procento pracovní neschopnosti. To je dáno prodlužováním délky pracovní neschopnosti – průměrná doba se v posledních 3 letech zvýšila o 2,5 dne. Úhrnná doba pracovní neschopnosti byla v Jihomoravském kraji v roce 2003 oproti roku 2000 o téměř 260 tis. kalendářních dnů delší. Průměrné procento pracovní neschopnosti v kraji (7,162) vzrostlo od roku 2000 o 0,2 procentního bodu. V roce 2003 byl tento ukazatel v našem kraji výrazně nad republikovým průměrem (6,814); v mezikrajském srovnání dle výše průměrného procenta neschopnosti se Jihomoravský kraj řadí na 10. místo (vyšší pracovní neschopnost je jen v krajích Moravskoslezském, Zlínském, Libereckém a Olomouckém). Ve sledovaném období narůstalo v kraji průměrné procento pracovní neschopnosti pro nemoc a naopak klesalo u pracovních úrazů, i když u úrazů je trvale registrována nejdelší průměrná doba trvání 1 případu pracovní neschopnosti (téměř 45 dní).

Vývoj pracovní neschopnosti v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003		2000	2001	2002	2003
Průměrný počet osob nemocensky pojištěných	498 511	496 036	492 865	495 598	Průměrná doba trvání 1 případu pracovní neschopnosti (kal. dny)	29,56	30,16	32,23	32,08
Nově hlášené případy pracovní neschopnosti	429 501	429 520	403 084	403 882	v tom: pro nemoc	28,85	29,51	31,60	31,37
v tom: pro nemoc	403 960	404 780	378 146	380 475	pro pracovní úrazy	41,91	42,56	43,32	44,69
pro pracovní úrazy	9 216	9 164	8 907	8 308	pro ostatní úrazy	40,08	39,74	40,91	42,99
pro ostatní úrazy	16 325	15 576	16 031	15 099	Průměrný denní stav práce neschopných	34 688	35 490	35 593	35 495
Kalendářní dny pracovní neschopnosti	12 695 873	12 953 978	12 991 582	12 955 767	Průměrné procento pracovní neschopnosti	6,958	7,155	7,222	7,162
v tom: pro nemoc	11 655 302	11 944 901	11 949 873	11 935 315	v tom: pro nemoc	6,388	6,597	6,643	6,598
pro pracovní úrazy	386 278	390 065	385 839	371 292	pro pracovní úrazy	0,212	0,215	0,214	0,205
pro ostatní úrazy	654 293	619 012	655 870	649 160	pro ostatní úrazy	0,359	0,342	0,365	0,359

Sociální péče

Síť sociální péče v kraji v roce 2002 představovalo 11 dětských domovů, 29 ústavů sociální péče pro dospělé a pro děti, 52 domovů důchodců a domovů – penzionů pro důchodce, 61 domů s pečovatelskou službou a 55 ostatních zařízení, jako jsou charitní a azylové domovy, ubytovny, zařízení pěstounské péče, dětské vesničky, domovy pro matky s dětmi a další. Celkem je v těchto zmíněných zařízeních téměř 9,2 tis. míst včetně 2,1 tis. bytů v domech s pečovatelskou službou. Ve srovnání s rokem 2000 vzrostl počet míst v uvedených zařízeních o téměř 7 %, nejvíce v ostatních zařízeních sociální péče, kde vzrostl počet míst o 406, tj. o téměř 130 % (růst počtu míst v těchto zařízeních koresponduje se snahou řešit sociální potřeby lidí, kteří se z nejrůznějších důvodů ocitnou ve složité životní situaci). Od roku 2000 vzrostl počet míst v ústavech sociální péče pro mládež (o 9 %) a v dětských domovech (o téměř 13 %). Poklesl počet míst v ústavech sociální péče pro dospělé (o necelé 3 %). Významně se v kraji zvýšil počet domů s pečovatelskou službou (za poslední dva roky o 12 zařízení), což představuje nárůst bytových jednotek v tomto typu zařízení o více jak jednu pětinu (o 378 bytů).

Vývoj zařízení sociální péče v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2002

	2000	2001	2002		2000	2001	2002
Dětské domovy	11	11	11	Domovy - penziony pro důchodce	26	26	26
místa	332	372	374	místa	1 927	1 928	1 903
Ústavy sociální péče pro dospělé	11	11	11	Domy s pečovatelskou službou	49	54	61
místa	940	959	915	bytové jednotky	1 761	1 927	2 139
Ústavy sociální péče pro mládež	16	16	18	Ostatní zařízení sociální péče	24	28	55
místa	1 238	1 303	1 350	místa	643	800	1 049
Domovy důchodců	27	25	26				
místa	3 519	3 592	3 582				

V roce 2003 bylo v Jihomoravském kraji celkem 297,4 tisíc příjemců důchodů, z toho 51,1 % pobíralo plný starobní důchod, 12,7 % plný invalidní důchod a 23,0 % vdovský důchod. Zbývající část příjemců důchodů (13,2 %) tvoří poměrné starobní důchody, částečné invalidní, vdovecké a sirotčí. Od roku 2000 poklesl počet příjemců plných invalidních důchodů o 1,5 %, naopak výrazně se zvýšil počet příjemců částečných invalidních důchodů z 19,7 tisíc v roce 2000 na 23 tisíc v roce 2003 (nárůst o téměř 17 %). Počet příjemců plných starobních důchodů se zvýšil o 0,4 %, naopak o více jak 30 % poklesl počet příjemců poměrných starobních důchodů. O téměř 9 % vzrostl počet příjemců vdoveckých důchodů, jejich podíl na celkovém počtu příjemců důchodů tvoří jen 3 %. Sirotčí důchod pobíralo v roce 2003 v kraji celkem 5,9 tisíc osob, jejich počet se zvýšil ve sledovaném období o 0,8 %.

Vývoj důchodů v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

(stav v prosinci příslušného roku)

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Příjemci důchodů celkem	294 673	296 277	295 739	297 384	100,9
z toho důchody:					
starobní plné	151 427	152 803	150 932	152 051	100,4
invalidní plné	38 281	37 848	37 795	37 705	98,5
vdovské (vč. kombinovaných)	69 585	69 138	69 021	68 455	98,4
Průměrná měsíční výše důchodu (bez součástí) v Kč celkem	6 070	6 580	6 597	6 825	112,4
z toho důchody:					
starobní plné	6 215	6 726	6 756	6 997	112,6
invalidní plné	6 046	6 562	6 592	6 837	113,1
vdovské (vč. kombinovaných)	6 541	7 151	7 181	7 451	113,9

V roce 2003 činila průměrná měsíční výše plného starobního důchodu (bez součástí) v Jihomoravském kraji 6 997 Kč (7 795 Kč u mužů a 6 389 Kč u žen), což představovalo oproti roku 2000 nárůst o 782 Kč, tj. o 12,6 %. Ve srovnání s údaji za Českou republiku je průměrná výše plného starobního důchodu v kraji nižší o 78 Kč. Průměrný věk příjemce plného starobního důchodu se dlouhodobě nemění a dosahuje

67 let (u mužů 69 let a u žen 65 let). Ve struktuře podle jednotlivých typů důchodů je nejvyšší průměrná výše důchodu dosahována u vdoveckého (vč. kombinovaného), a to 8 276 Kč, což představuje nárůst od roku 2000 o více jak 14 %. Nejnižší důchod je důchod sirotčí, jeho průměrná výše je 3 406 Kč. Ve srovnání s rokem 2000 se sirotčí důchod zvýšil o 11,3 %.

V roce 2003 bylo v Jihomoravském kraji přiznáno 4,3 mil. dávek státní sociální podpory – o 4,5 % méně než v roce 2000. Pokles počtu dávek byl způsoben zejména snižováním počtu přídavek na děti a zánikem dvou druhů dávek – příspěvku na teplo a příspěvku na nájemné. Největší počet přiznaných dávek je určen na přídavek na dítě – 59,5 %, dále pak na sociální příplatek, příspěvek na dopravu, příspěvek na bydlení a rodičovský příspěvek. U hodnoty vyplacených dávek státní sociální podpory nelze určit jednoznačný vývoj. Do roku 2002 celková hodnota dávek meziročně rostla, v loňském roce naopak poklesla o téměř 5 %. V roce 2003 připadlo příjemcům dávek státní sociální podpory na území Jihomoravského kraje 3 611,8 mil. Kč. Z celkového objemu vyplacených dávek představuje přídavek na dítě 39,5 %, rodičovský příspěvek 23,8 % a sociální příplatek 18,5 %. Výdaje na dávky nemocenského pojištění dosáhly v kraji v roce 2003 hodnoty 3 892,1 mil. Kč, což bylo o 23,2 % více než v roce 2000. V roce 2003 představovalo nemocenské 86,7 % objemu dávek nemocenského pojištění, peněžitá pomoc v mateřství 10,7 % a podpora při ošetřování člena rodiny 2,6 %.

K 31. 12. 2002 žilo v Jihomoravském kraji 28 522 držitelů průkazů zdravotně postižených, z toho 6,3 % ve věku do 18 let. Počty držitelů průkazů se výrazně snižují, oproti roku 2000 poklesl celkový počet držitelů o 34 %, z toho u věkové skupiny do 18 let o 12 %. Ubývá i počet osob v evidenci sociálně potřebných; v období let 2000 - 2002 došlo k úbytku o 16,6 % na konečných 42 257 osob. Naopak vzrůstá počet osob, jimž byla poskytnuta pečovatelská služba – od roku 2000 o více jak 6 %; počet těchto osob byl v roce 2002 více jak 17 tisíc. Výdaje na pečovatelskou službu rostou mnohem rychleji – v tomto období vzrostly o 17 %. O narůstajícím zájmu o pečovatelskou službu svědčí i fakt, že počet neuspokojených žadatelů o byt v domě s pečovatelskou službou vzrostl z 953 v roce 2000 na 1 215 v roce 2002, tj. o 27,5 %.

Technická vybavenost

Z hlediska dopravy má Jihomoravský kraj důležitou tranzitní funkci. Hlavní kostru dopravního systému tvoří dálnice D – 1, D – 2, D – 47 a rychlostní komunikace R – 43 a R – 52. Významný dopravní uzel v případě silniční, dálniční a železniční dopravy a integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje představuje především krajské město Brno. Jeho pozice je slabší pouze v případě letecké dopravy. Civilní letiště v Brně – Tuřanech je však celoročně schopno přijímat všechny typy letadel.

Dopravní a technická infrastruktura v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Dopravní infrastruktura					
provozní délka železničních tratí v km	755	781	781	786	104,1
délka dálnic v km	124	124	124	124	100,0
délka silnic v km	4 274	4 280	4 278	4 279	100,1
z toho:					
silnice I. třídy	429	447	447	448	104,4
silnice II. třídy	1 463	1 447	1 446	1 446	98,8
Technická infrastruktura - podíl obcí v % vybavených:					
veřejným vodovodem	87,2	88,6	89,6	90,7	3,5 ¹⁾
kanalizací	82,8	82,8	82,5	84,1	1,3 ¹⁾
kanalizací s napojením na ČOV	26,1	27,5	30,0	32,3	6,2 ¹⁾
plynem ze sítě	85,8	91,5	92,4	93,4	7,6 ¹⁾
skládkou tuhých domovních odpadů	3,2	2,2	2,2	2,2	-1,0 ¹⁾

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

roku 2000 se také neměnila délka silnic, v roce 2003 to bylo téměř 4,3 tis. km. Největší podíl silniční sítě připadá na silnice III. třídy (téměř 56 %), jejich podíl se od roku 2000 nezměnil. Třetina délky silniční sítě připadá na silnice II. třídy, jejichž podíl se snížil z 34,2 % v roce 2000 na 33,8 % v roce 2003. Pouze necelých 450 km tvoří silnice I. třídy, jejich délka se ve srovnání s rokem 2000 zvýšila o 4,4%. Zvyšující se intenzitu zejména silniční dopravy lze doložit počtem evidovaných 380 tisíc osobních a 37 tisíc nákladních automobilů v kraji, ve srovnání s rokem 2000 se počet osobních automobilů zvýšil o téměř 28 tisíc (tj. o 8 %) a počet nákladních automobilů o více jak 7 tisíc (tj. o necelou čtvrtinu).

Téměř 91 % všech obcí v kraji je vybaveno veřejným vodovodem, více jak 84 % obcí kanalizací a zhruba třetina všech obcí v kraji je vybavena kanalizací s napojením na čističku odpadních vod. Podíl obcí vybavených jednotlivými druhy technické infrastruktury se v průběhu sledovaných let zvyšoval, zejména se zvýšil u napojení obcí plynem ze sítě – v roce 2000 tak bylo napojeno 555 obcí (86 %), v roce 2003 to již bylo 604 obcí (více jak 93 %). Rovněž se zvyšoval počet obcí s kanalizací s napojením na čističku odpadních vod – v roce 2000 to bylo 169 obcí (26 %), v roce 2003 již 209 obcí (více jak 32 %). Technická vybavenost obcí je nejmenší v obcích do 200 obyvatel. Tyto nejmenší obce představují 16 % obcí v kraji a z celkového počtu obcí bez kanalizace s napojením na čističku odpadních vod tvoří více jak jednu pětinu právě tyto obce. U další technické vybavenosti je podíl těchto malých obcí ještě vyšší. Na celkovém počtu obcí bez veřejného vodovodu se obce do 200 obyvatel podílí jednou třetinou a na celkovém počtu obcí bez připojení na plyn dokonce 41 %.

Jihomoravský kraj je z hlediska zásobování vodou deficitní a vedle povrchových zdrojů na Vysočině (Vír) je zejména brněnská aglomerace zásobována také z podzemních zdrojů české křídové tabule v Pardubickém kraji. Nejvýznamnějším podpovrchovým zdrojem pitné vody v kraji je chráněná oblast přirozené akumulace vod Kvarter řeky Moravy. Na veřejný vodovod je v Jihomoravském kraji napojeno téměř 93 % obyvatel (v roce 2000 tento podíl činil necelých 88 %). U hlavních provozovatelů vodovodů a kanalizací v kraji bylo v roce 2003 evidováno 198 vodovodů, z toho bylo téměř 40 % skupinových, délka vodovodní sítě dosáhla 5,7 tis. km. V roce 2003 bylo dodavateli vody v Jihomoravském kraji vyrobeno 73,8 mil. m³ pitné vody, tj. o 0,6 % více jako v roce 2000. Celková spotřeba vody na 1 obyvatele a den se tedy snížila z 202 litrů v roce 2000 na 195 litrů v roce 2003. Objem vypouštěných odpadních vod se v průběhu sledovaného období neměnil (v roce 2003 dosáhl 52,6 mil. m³), rovněž tak výrazně neklesal objem čištěných odpadních vod (v roce 2003 to bylo 51,3 mil. m³). Na veřejnou kanalizaci bylo celkem v kraji v roce 2003 napojeno 78,2 % obyvatel bydlících v domech s napojením, ve srovnání s rokem 2000 se podíl zvýšil o 3,2 procentního bodu. Jak úroveň napojení obyvatel kraje na veřejné kanalizace, tak i podílem obyvatel zásobovaných vodou z veřejných vodovodů je kraj nad republikovým průměrem.

Cestovní ruch

V Jihomoravském kraji se po celosvětovém poklesu zájmu o cestování způsobeném teroristickými atentáty v roce 2001 počet návštěvníků meziročně snížil v roce 2002 o téměř 13 %. V roce 2003 se ale počet přenocování začal opět zvyšovat, a to až na více jak 1 milion hostů, což je z dostupných údajů za posledních 8 let nejvyšší počet evidovaných hostů v kraji. Ve srovnání s rokem 2000 byl počet hostů v kraji vyšší zhruba o jednu pětinu.

Krajem prochází dva hlavní železniční koridory propojující země EU a město Brno je členem sdružení evropských měst se zájmem o vybudování rychlé železnice. Krajem prochází 786 km železničních tratí, tj. 8 % z celkové provozní délky železničních tratí v České republice. Délka železničních tratí se v letech 2000 až 2003 prodloužila řádově jen o 30 km. Úhrnná délka dálnic se v kraji dlouhodobě nemění, dosahuje 124 km, což představuje zhruba jednu čtvrtinu z úhrnné délky dálnic v České republice. Dálnice prochází pouze čtyřmi okresy kraje (Brno – město, Brno – venkov, Břeclav a Vyškov). Ve sledovaném období od

Ke konci roku 2003 bylo v Jihomoravském kraji registrováno 536 hromadných ubytovacích zařízení, což představuje 6,5 % počtu těchto zařízení celé republiky. Nejvyšší počet zařízení má Královéhradecký kraj (1 048 zařízení) následován krajem Libereckým (999 zařízení) a Jihočeským (954 zařízení). Z celkového počtu zařízení je v kraji 274 (tj. více jak 51 %) hotelů a penzionů, 81 chatových osad a turistických ubytoven (15 %), 44 kempů (8 %) a 137 ostatních hromadných ubytovacích zařízení (26 %), mezi které patří rekreační zařízení podniků, školící střediska, ubytování apartmánového typu, podnikové ubytovny, koleje a další zařízení, která uvolňují svou kapacitu na cestovní ruch. Na druhé místo po hlavním městě Praze se Jihomoravský kraj řadí v počtu čtyřhvězdičkových hotelů, nachází se jich zde 14. Celkem je v Jihomoravském kraji v ubytovacích zařízeních 31,4 tis. lůžek ve 12,4 tis. pokojích. Mimo to je evidováno 5,4 tis. míst pro stany a karavany. Průměrná cena za ubytování v hromadných ubytovacích zařízeních v Jihomoravském kraji je mírně pod průměrem České republiky (310 Kč) a dosahuje částky 287 Kč. Nejdražší ubytování je poskytováno v Praze (882 Kč), průměrně nejlevněji se lze ubytovat v kraji Pardubickém – 208 Kč. Průměrná cena ubytování ve čtyřhvězdičkovém hotelu v Praze se pohybuje okolo 1 800 Kč, v Jihomoravském kraji 1 350 Kč. Všechny sledované hotely této kategorie v Jihomoravském kraji poskytují restaurační služby pro veřejnost, směnárenské služby, mají přístup na internet a lze v nich platit platební kartou, avšak pouze tři čtvrtiny z nich mají bezbariérový přístup.

Návštěvnost v ubytovacích zařízeních v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2000
Hosté (počet příjezdů)	880 131	875 160	762 603	1 040 645	118,2
v tom:					
Česká republika	536 402	547 503	464 896	709 946	132,4
cizinci	343 729	327 657	297 707	330 699	96,2
z toho:					
Polsko	43 523	63 549	75 194	70 639	162,3
Německo	99 461	76 424	55 713	55 667	56,0
Slovensko	14 608	22 248	23 788	34 759	237,9
Rakousko	16 688	19 558	27 065	24 962	149,6
Počet přenocování	3 225 711	2 299 008	1 788 410	2 447 426	75,9
Česká republika	2 208 646	1 557 497	1 211 246	1 800 402	81,5
cizinci	1 017 065	741 511	577 164	647 024	63,6
Prům. doba pobytu (dny)	4,7	3,6	3,3	3,4	-1,3 ¹⁾
Česká republika	5,1	3,8	3,6	3,5	-1,6 ¹⁾
cizinci	4,0	3,3	2,9	3,0	-1,0 ¹⁾

¹⁾ rozdíl 2003 - 2000 v bodech

hostů se do roku 2002 snižoval, v následujícím roce došlo k meziročnímu nárůstu o 7 %, přesto ve srovnání s rokem 2000 došlo k poklesu celkového počtu přenocování v roce 2003 o téměř jednu čtvrtinu. V souladu s tím se snižovala průměrná doba pobytu, která v roce 2003 činila 3,4 dne a byla tak o 1,3 dne kratší proti roku 2000. Průměrná doba pobytu klesla jak u hostů z České republiky, tak i u hostů z ciziny.

Výsledky šetření cestovního ruchu ukazují, že v roce 2002 téměř 517 tisíc osob bydlících v Jihomoravském kraji uskutečnilo alespoň jednu delší cestu za účelem trávení volného času a rekreace. Ve srovnání s rokem 2000 ale poklesl počet těchto osob o téměř 7 %, u cest v rámci České republiky o 11 % a u cest do zahraničí 8 %. Tyto osoby uskutečnily celkem 733 tisíc delších cest za účelem rekreace, z toho bylo 270 tisíc (37 %) cest do zahraničí. Ve srovnání s rokem 2000 poklesl počet uskutečněných delších cest obyvatel kraje o více jak 13 %. Počet uskutečněných cest poklesl jak v ČR (o 16 %), tak i u cest do zahraničí (o 7 %). Naopak ve sledovaném období vzrostl o 13 % počet uskutečněných krátkodobých cest (1 až 3 přenocování) obyvatel kraje. Ve srovnání s rokem 2000 mírně poklesl průměrný počet dnů na 1 delší cestu z 10,1 na 10,0 dne u dovolených v ČR, u zahraničních dovolených z 10,0 na 9,7 dne.

Životní prostředí

Na území Jihomoravského kraje se rozkládá Národní park Podyjí, jeden ze čtyř národních parků v naší zemi, vyhlášený v roce 1991. Jeho rozloha je 6 300 ha. Společně s národním parkem Thayatal, který byl vyhlášen v roce 2000 na pravém rakouském břehu Dyje, tvoří jedinečné přírodní území plné vzácných rostlin a živočichů evropského významu. Z velkoplošných chráněných území se dále na území kraje nachází chráněné krajinné oblasti Moravský kras, Pálava a část chráněné krajinné oblasti Bílých Karpat. Dále se na rozloze 8 116 ha rozprostírá celkem 276 maloplošných chráněných území, z nich největší rozlohu mají přírodní rezervace a národní přírodní rezervace.

Počet hostů – cizinců se do roku 2002 snižoval. V roce 2003 se meziročně zvýšil o 11 % na 330,7 tis. osob. Podíl cizinců na celkovém počtu hostů se snížil z 64 % v roce 2000 na 32 % v roce 2003. Je to dáno zejména návštěvností hostů z České republiky, jejich počet se v roce 2003 zvýšil proti roku 2000 o více jak jednu třetinu. Po celé hodnocené období se stabilně zvyšovaly počty hostů ze Slovenska (nárůst o 138 %), z Polska (nárůst o 62 %) a také z Rakouska (nárůst o 50 %) a Itálie (nárůst o 11 %). Naopak výrazně poklesl zájem hostů z Německa, jejichž počet klesl proti roku 2000 o 44 % a Nizozemska (pokles o 45 %). Celkový počet přenocování

Vývoj počtu a rozlohy maloplošných chráněných území v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2003

	Počet					Plocha (ha)				
	2000	2001	2002	2003	index 2003/2000	2000	2001	2002	2003	index 2003/2000
Celkem	251	258	275	276	110,0	7 959	7 993	8 042	8 116	102,0
národní přírodní památky	12	12	12	12	100,0	330	330	330	330	100,0
národní přírodní rezervace	17	17	17	17	100,0	2 648	2 648	2 648	2 648	100,0
přírodní památky	135	140	153	153	113,3	1 572	1 594	1 638	1 638	104,2
přírodní rezervace	87	89	93	94	108,0	3 409	3 421	3 425	3 500	102,7

Kvalitu ovzduší hodnotíme podle celkového množství emisí vybraných základních znečišťujících látek, kterými jsou tuhé znečišťující látky, oxid siřičitý, oxidy dusíku a oxid uhelnatý. Zdroje znečišťování ovzduší byly podle zákona o ovzduší rozděleny na stacionární (velké, střední a malé) a mobilní.

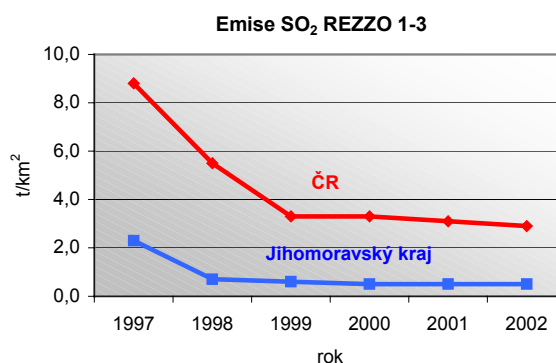
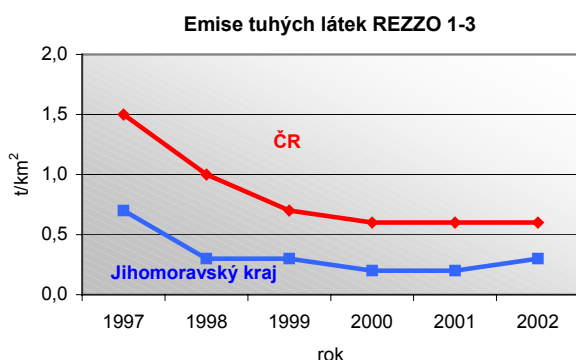
Vývoj emisí základních znečišťujících látek v Jihomoravském kraji v letech 1999 až 2002 (v t/rok)

	1999	2000	2001	2002	Index 2002/1999
REZZO 1 - 3 (stacionární zdroje celkem)					
Tuhé látky	1 849,1	1 553,6	1 548,3	2 197,7	118,9
Oxid siřičitý SO ₂	4 195,1	3 344,5	3 707,7	3 508,5	83,6
Oxidy dusíku NO _x	6 000,8	4 742,6	5 032,7	5 171,8	86,2
Oxid uhelnatý CO	8 514,7	7 070,0	8 281,3	5 642,5	66,3
REZZO 1 (velké zdroje)					
Tuhé látky	476,1	528,8	445,8	464,3	97,5
Oxid siřičitý SO ₂	1 903,5	1 558,6	1 709,1	2 090,0	109,8
Oxidy dusíku NO _x	4 417,6	3 261,1	3 588,0	3 715,5	84,1
Oxid uhelnatý CO	2 328,6	2 113,7	2 374,7	1 681,1	72,2
REZZO 2 - 3 (malé a střední zdroje)					
Tuhé látky	1 373,0	1 024,8	1 102,5	1 733,5	126,3
Oxid siřičitý SO ₂	2 291,6	1 785,9	1 998,6	1 418,5	61,9
Oxidy dusíku NO _x	1 583,2	1 481,5	1 444,7	1 456,4	92,0
Oxid uhelnatý CO	6 186,1	4 956,3	5 906,6	3 961,3	64,0

Ke konci roku 1998 nabyly účinnosti legislativní změny stanovující přísné emisní limity. Díky tomu byly zaznamenány nejvýraznější poklesy emisních hodnot znečišťujících látek do roku 1999, kdy proti roku 1997 klesly v Jihomoravském kraji u stacionárních zdrojů emise tuhých látek o 7 %, oxidu siřičitého o téměř 75 %, oxidu uhelnatého o 39 % a oxidů dusíku o celou jednu čtvrtinu. Od roku 1999 do roku 2002 se nadále v úhrnu za stacionární zdroje celkem snižovaly emise oxidu siřičitého (o 6 %), oxidu dusíku (o 14 %) a také emise oxidu uhelnatého (o 34 %). Naopak emise tuhých látek vzrostly o téměř jednu pětinu především z důvodu jejich zvýšení o více jak 26 % u malých a středních zdrojů

znečišťování. U velkých zdrojů znečišťování (jde o stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu 5 MW a vyšším a zařízení zvláště závažných technologických procesů) se zvýšily od roku 1999 zhruba o jednu desetinu emise oxidu siřičitého.

Mezi okresy Jihomoravského kraje vykazují nejvyšší naměřené hodnoty měrných emisí základních znečišťujících látek (tuny v přepočtu na km²) po celé hodnocené období okresy Brno – město a Brno – venkov, v měrných emisích oxidu siřičitého také ještě okres Hodonín. Podle dosažených hodnot měrných emisí základních znečišťujících látek patří okresy Břeclav, Vyškov a Znojmo k okresům s vyšší kvalitou ovzduší. Velmi příznivé je porovnání naměřených hodnot měrných emisí znečišťujících látek s ostatními kraji České republiky – v tomto ohledu patří Jihomoravskému kraji pomyslné první místo. V roce 2003 byly měrné emise jak tuhých znečišťujících látek, tak oxidu siřičitého i oxidu uhelnatého v kraji nejnižší v rámci krajů ČR.

Statistické zjišťování produkce **odpadů** se provádí u ekonomických subjektů s 20 a více zaměstnanci (u odvětví, která se zabývají nakládáním s odpadem, vykazují všechny subjekty), v případě komunálního odpadu je vybrán soubor obcí a údaje za ČR jsou dopočteny. Od 1. 1. 2002 vstoupil v platnost nový zákon č.185/2001 Sb., o odpadech, který zavádí novou definici odpadu a některých základních pojmů. Z tohoto důvodu lze v případě podnikového odpadu provést pouze srovnání posledních dvou let.

Produkce odpadů v Jihomoravském kraji v letech 2002 a 2003

	2002	2003	Index 2003/2002
Produkce odpadů celkem v tis. t	3 412	3 756	110,1
v tom odpady:			
podnikové	3 073	3 419	111,3
z toho průmyslové	407	592	145,5
odpady z obcí	339	337	99,4
z toho komunální	268	314	117,2
Produkce odpadů v přepočtu na 1 obyvatele v kg			
průmyslové	362	528	145,6
komunální	239	280	117,3

Z celkového odpadu ve výši téměř 3,8 mil. tun vyprodukovaného v Jihomoravském kraji v roce 2003 vzniklo 91 % z činnosti podniků a 9 % pochází od obcí. Z celkového obecního odpadu je 93 % odpadu komunálního, zbývající část tvoří například stavební a demoliční odpady, jejichž původcem je obec.

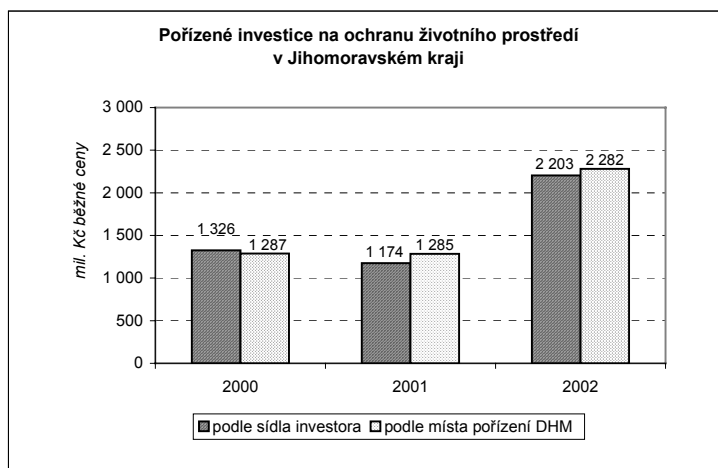
Hodnotíme-li objem vyprodukovaného podnikového odpadu, došlo meziročně k jeho zvýšení o více jak 11%, přitom meziročně vzrostl o více jak 45 % zejména průmyslový odpad (ten tvoří z celkového podnikového odpadu téměř

jednu pětinu). V množství průmyslového odpadu na jednoho obyvatele je kraj s objemem 528 kg výrazně pod průměrem za ČR (792 kg). V mezikrajském srovnání je Jihomoravský kraj na 9. místě, trojnásobně větší průmyslový odpad na jednoho obyvatele vyprodukují podniky v Moravskoslezském a Olomouckém kraji. V množství komunálního odpadu vyprodukovaného na jednoho obyvatele je Jihomoravský kraj na 7. místě a dosahuje průměru za ČR (280 kg). Meziročně se zvýšila produkce komunálního odpadu v kraji na jednoho obyvatele o více jak 17 %, ale ve srovnání s rokem 2000 o 26 % (o 100 kg) poklesla.

V roce 2002 dosáhl objem **investic na ochranu životního prostředí** podle sídla investora v Jihomoravském kraji celkem 2 203 mil. Kč, tj. o 66 % více než v roce 2000. Na celkovém objemu těchto investic v rámci České republiky se kraj podílí vysokým podílem – téměř 15 %. U většiny krajů objem investic na ochranu životního prostředí v roce 2002 poklesl ve srovnání s rokem 2000, k nárůstu došlo mimo Jihomoravský kraj pouze ještě v krajích Jihočeském, Královéhradeckém a Zlínském. Objem investic na ochranu životního prostředí podle místa pořízení byl v roce 2002 ještě vyšší – dosáhl 2 282 mil. Kč a ve srovnání s rokem 2000 vzrostl o 77 %.

Největší objem investic na ochranu životního prostředí je dlouhodobě v Jihomoravském kraji určen na ochranu vody, v roce 2002 to bylo 1 677 mil. Kč, tj. o téměř 150 % více než v roce 2000. Na celkovém objemu pořízených investic v kraji se investice do ochrany vody zvýšily z 51 % v roce 2000 na 76 % v roce 2002. Do ochrany ovzduší a klimatu bylo investováno v roce 2002 106 mil. Kč (5 % všech investic) a do nakládání s odpady 148 mil. Kč (7 %). Od roku 2000 poklesly investice do ochrany ovzduší a klimatu o 60 % – souvisí to s celkovým zkvalitněním ovzduší v kraji, což dokládá i vývoj v oblasti měrných emisí základních znečišťujících látek.

Z hlediska financování pořízených investic na ochranu životního prostředí bylo v letech 2000 až 2002 nejvíce investic financováno z vlastních zdrojů (v průměru za tyto tři roky to bylo 72 %) a dále z finanční podpory z veřejných rozpočtů (průměrně 15 %).

Závěr

Z dostupných statistických údajů využitých při zpracování charakteristiky vývoje Jihomoravského kraje v letech 2000 až 2003 lze shrnout stručné základní pozitivní i negativní tendence v oblasti demografického, sociálního a ekonomického vývoje.

Mezi pozitivní tendence patří zejména:

- změna trendu ve vývoji porodnosti
- snižování počtu potratů
- zvyšování průměrného věku a celkového pravděpodobného věku dožití mužů i žen
- zvyšování kvality domovního a bytového fondu
- zvyšování úrovně vybavenosti domácností včetně vybavenosti informačními a komunikačními technologiemi
- pokles počtu nezaměstnaných absolventů škol a mladistvých
- trvalý růst regionálního hrubého domácího produktu celkem a v přepočtu na jednoho obyvatele, zvyšující se podíl kraje na tvorbě HDP za Českou republiku
- vyšší tempo růstu regionálního čistého disponibilního důchodu domácností
- podnikatelská aktivita – růst počtu ekonomických subjektů malého a středního podnikání
- v oblasti zemědělství vysoký podíl zornění zemědělské půdy, růst rozlohy vinic a v jižních částech kraje rozvíjení ovocnářství a vinařství
- růst stavební výroby a produktivity práce ve stavebnictví, zvyšující se počet rozestavěných a dokončených bytů
- v oblasti vzdělávání zvyšování počtu jak žáků středních odborných škol a gymnázií, tak studentů vyšších odborných škol a vysokých škol
- pomalejší pokles počtu pedagogů než žáků v základním školství a snižování počtu žáků na jednu třídu – zkvalitnění parametrů vzdělávacího procesu
- ve zdravotnictví růst počtu lékařů na 1 000 obyvatel, snížení průměrné ošetrovací doby u hospitalizovaných
- zvyšující se počet bytových jednotek v domech s pečovatelskou službou, nárůst počtu míst v tzv. ostatních zařízeních sociální péče
- v oblasti cestovního ruchu zvyšující se návštěvnost (změna trendu od roku 2003)
- růst investic na ochranu životního prostředí, zejména na ochranu vod a ovzduší
- dlouhodobě se zvyšující kvalita ovzduší (v mezikrajském porovnání dle naměřených hodnot měrných emisí znečišťujících látek patří mezi nejlepší).

Mezi negativní tendence patří zejména:

- dlouhodobé snižování počtu obyvatel (do roku 2002)
- zvyšování počtu rozvodů
- zvyšování podílu dětí narozených mimo manželství
- snižování podílu obyvatelstva ve věku 0 – 14 let a zvyšující se tzv. index stárí
- růst počtu neúplných cenзовých domácností zejména se závislými dětmi
- snižování míry ekonomické aktivity obyvatelstva
- pokles zaměstnanosti zejména ve zpracovatelském průmyslu, ve kterém pracuje zhruba čtvrtina všech zaměstnaných v kraji
- nižší úroveň průměrných mezd ve srovnání s republikovou úrovní a výrazná mzdová diferenciace mezi jednotlivými odvětvími, nízké mzdy v oděvním a kožedělném průmyslu
- relativně vysoký podíl „chudých domácností“ (dle měření peněžních a naturálních příjmů domácností v rámci Mikrocenzu 2002)
- v oblasti trhu práce zvyšování počtu neumístěných uchazečů o zaměstnání, celkový růst registrované míry nezaměstnanosti, vysoký počet uchazečů na jedno volné pracovní místo, významné regionální rozdíly v nezaměstnanosti
- v zemědělství se nepříznivé přírodní vlivy promítly do nižších hektarových výnosů a ty spolu s poklesem osevních ploch do snížení celkové sklizně zejména u pšenice, kukuřice na zeleno a siláž, řepky a brambor
- nedokončená restrukturalizace průmyslových podniků, pokles celkového objemu tržeb z průmyslové činnosti u podniků se 100 a více zaměstnanci a nízká úroveň tržeb v přepočtu na jednoho zaměstnance (v mezikrajském srovnání jedna z nejnižších)
- regionální rozdíly v intenzitě bytové výstavby
- úbytek žáků v základním školství – postupné slučování či rušení škol

- zvyšující se procento pracovní neschopnosti pojištěnců, zvyšující se průměrná doba trvání jednoho případu pracovní neschopnosti
- dlouhodobě nižší průměrný starobní důchod ve srovnání s průměrem za Českou republiku
- v oblasti cestovního ruchu do roku 2002 pokles návštěvnosti kraje (zejména ze zahraničí), snižování průměrné doby pobytu jak hostů z ČR tak i z ciziny.

**Porovnání krajů podle pořadí v rámci ČR podle vybraných ukazatelů za rok 2003
a srovnání se stejným pořadím krajů za rok 2000**

	Regionální HDP v přepočtu na 1 obyvatele v Kč (rok 2002)		Disponibilní důchod na 1 obyvatele, ČR = 100 (rok 2002)		Míra ekonomické aktivity v %		Míra nezaměstnanosti k 31. 12. v %		Počet uchazečů o zaměstnání na 1 volné pracovní místo		Míra podnikatelské aktivity (soukromí podnikatelé - fyzické osoby na 1 000 obyvatel)		Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanec v Kč		Živě narození na 1 000 obyvatel	
	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí
Česká republika	236 714	x	100,0	x	59,4	x	10,31	x	13,5	x	184,6	x	16 920	x	9,2	x
Hl. m. Praha	534 932	1	153,2	1	62,5	1	4,02	1	3,0	1	249,7	1	21 093	1	8,7	14
Středočeský	193 650	8	101,6	2	60,2	3	7,43	3	7,4	2	189,2	4	16 568	2	9,4	4
Jihočeský	210 756	4	93,2	7	59,4	6	6,96	2	10,1	6	187,7	5	14 881	8	9,2	7
Plzeňský	217 502	3	97,7	3	59,6	5	7,60	4	8,5	3	182,7	8	15 821	4	9,0	11
Karlovarský	186 482	11	88,5	13	61,5	2	10,62	10	15,1	8	197,0	3	14 472	13	9,5	2
Ústecký	189 543	10	84,0	14	59,1	8	17,94	14	27,9	13	164,7	12	15 313	5	10,2	1
Liberecký	193 515	9	94,2	6	59,9	4	9,48	8	11,8	7	212,5	2	15 106	7	9,5	3
Královéhradecký	204 940	5	96,8	5	59,0	9	7,89	5	9,6	4	185,6	6	14 752	9	9,3	5
Pardubický	195 747	7	92,6	8	59,4	7	9,42	7	9,9	5	165,2	11	14 581	11	9,2	8
Vysočina	183 036	13	90,0	10	58,0	13	9,20	6	18,1	10	152,6	13	14 491	12	9,2	6
Jihomoravský	221 564	2	97,0	4	58,2	11	11,45	11	20,9	11	180,3	9	15 193	6	8,9	12
Olomoucký	181 027	14	89,8	11	58,9	10	12,48	12	16,4	9	172,9	10	14 304	14	9,2	9
Zlínský	186 084	12	91,9	9	58,0	14	10,61	9	25,9	12	183,0	7	14 693	10	8,7	13
Moravskoslezský	197 650	6	89,3	12	58,1	12	16,84	13	44,2	14	150,8	14	15 837	3	9,2	10

dokončení

	Zeměli na 1 000 obyvatel		Přirozený přírůstek na 1 000 obyvatel		Migrační přírůstek na 1 000 obyvatel		Dokončené byty na 10 000 obyvatel		Investice na ochranu ŽP na 1 obyvatele v Kč (rok 2002)		Měrné emise oxidu siřičitého SO ₂ (t/km ²) REZZO 1-3 (rok 2002)		Průměrné procento pracovní neschopnosti		Celkový počet bodů dle pořadí		Pořadí krajů dle počtu bodů	
	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	skutečnost	pořadí	2000	2003	2000	2003
Česká republika	10,9	x	-1,7	x	2,5	x	26,6	x	1 462	x	2,9	x	6,814	x	x	x	x	x
Hl. m. Praha	11,6	14	-3,0	14	6,1	2	38,0	2	1 700	5	4,0	10	5,363	1	84	69	3	1
Středočeský	11,5	13	-2,1	12	8,4	1	41,3	1	1 880	4	2,5	9	6,180	2	89	70	4	2
Jihočeský	10,4	3	-1,3	6	2,0	6	23,4	8	1 403	6	1,1	3	6,841	4	82	81	2	3
Plzeňský	11,3	12	-2,3	13	3,7	3	31,3	3	682	13	1,6	7	6,927	6	81	98	1	5
Karlovarský	10,2	1	-0,7	1	0,8	9	17,2	12	2 091	2	5,2	12	6,569	3	113	102	7	6
Ústecký	11,3	11	-1,1	3	2,5	5	15,0	14	2 455	1	15,1	14	6,855	5	125	130	9	11
Liberecký	10,4	4	-1,0	2	1,9	7	26,8	5	647	14	1,5	5	7,657	12	102	95	6	4
Královéhradecký	11,0	10	-1,7	9	0,1	11	23,2	10	1 247	8	1,6	6	6,982	7	100	109	5	8
Pardubický	10,6	6	-1,4	7	-0,7	14	23,5	7	914	11	4,1	11	6,999	8	114	128	8	9
Vysočina	10,5	5	-1,2	4	1,0	8	25,6	6	848	12	0,6	2	7,082	9	131	129	11	10
Jihomoravský	10,8	9	-1,8	10	2,5	4	29,6	4	1 964	3	0,5	1	7,162	10	126	107	10	7
Olomoucký	10,4	2	-1,2	5	0,5	10	22,2	11	1 209	9	1,2	4	7,580	11	148	141	13	12
Zlínský	10,7	8	-2,0	11	-0,1	12	23,3	9	1 333	7	1,8	8	8,060	13	131	154	12	13
Moravskoslezský	10,6	7	-1,5	8	-0,4	13	16,5	13	1 026	10	5,2	13	8,067	14	149	162	14	14

Při hodnocení vývoje kraje je namístě i srovnání s ostatními kraji České republiky. Z důvodu absence jednotného syntetického poměřovacího ukazatele je možno požit metodu srovnání krajů z hlediska jejich pořadí v rámci ČR (a zejména změny tohoto pořadí v čase) jako součtu dílčích pořadí u jednotlivých vybraných relativních ukazatelů. Výběr ukazatelů a pořadí krajů (ať již dílčích u jednotlivých ukazatelů za rok 2003 či souhrnných za 15 zvolených ukazatelů za roky 2000 a 2003) je ve výše uvedené tabulce.

Pořadí krajů u jednotlivých ukazatelů je stanoveno podle charakteru daného ukazatele z hlediska kvality (např. u míry nezaměstnanosti je na prvním místě kraj, který má míru nezaměstnanosti nejnižší, naopak u průměrné mzdy je na prvním místě kraj, který má mzdu nejvyšší). Dosažené pořadí jednotlivých krajů je současně jejich bodovým ziskem a v kumulaci (součtu všech patnácti pořadí u zvolených ukazatelů) se získá celkové bodové ohodnocení krajů, které umožňuje stanovit konečné pořadí (čím nižší bodové ohodnocení, tím lepší pořadí v rámci krajů v ČR). Tato konstrukce také dovoluje srovnání vývoje v pořadí krajů v čase, v tomto případě posouzení změn v kumulativním pořadí jednotlivých krajů od roku 2000. Současně také umožňuje (s ohledem na posunutí kraje nahoru či dolů v kumulativním pořadí) zhodnotit, které kraje ve sledovaném období zaznamenaly relativně příznivý vývoj či naopak. Samozřejmě tato metoda je pouze podpůrná – výsledek je vždy značně ovlivněn rozsahem zvoleným ukazatelů.

Z uvedeného porovnání krajů vyplynulo, že za sledované období 2000 až 2003 (a v rozsahu zvolených ukazatelů) došlo ke změně kumulativního pořadí u všech krajů s výjimkou Moravskoslezského, který si drží čtrnácté místo. U šesti krajů došlo k poklesu pořadí, nejvíce u Plzeňského kraje, který klesl z první příčky na pátou a Královéhradeckého kraje, který klesl z pátého místa na osmé. Naopak u sedmi krajů došlo k posunu pořadí směrem nahoru, a to nejvíce (což je velmi příznivé) u Jihomoravského kraje, který se posunul z desátého místa na místo sedmé.